

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA GEOGRAFIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
VÝVOJ A SROVNÁNÍ URBANIZACE V AFRICE,
SE ZAMĚŘENÍM NA VÝCHODNÍ A ZÁPADNÍ
REGIONY

Martina Faměrová

Vedoucí práce: Mgr. Monika Čechurová Ph.D.

Plzeň 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a výhradně s použitím citované literatury a zdrojů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni,

.....

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestu bych velmi ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce
Mgr. Monice Čechurové Ph.D. za trpělivost, vstřícný přístup, cenné rady,
připomínky a odborné vedení mé bakalářské práce.

ZKRATKY

FAO	Food and Agriculture Organization <i>(Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství)</i>
HDI	Human Development Index <i>(Index lidského rozvoje)</i>
HDP	Hrubý domácí produkt
HDR	Human Development Report <i>(Zpráva o lidském rozvoji)</i>
ILO	International Labour Organization <i>(Mezinárodní organizace práce - specializovaná organizace spojených národů)</i>
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development <i>(Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)</i>
UN/ OSN	United Nations <i>(Organizace spojených národů)</i>
UNDP	United Nations Development Programme <i>(Rozvojový program spojených národů)</i>
UNECA/ ECA	Economic Commission for Africa <i>(Ekonomická komise spojených národů pro Afriku)</i>
UN-HABITAT	United Nations Human Settlements Programme <i>(Program spojených národů pro lidská sídla)</i>
WB	World Bank Group <i>(Světová Banka - sdružení dvou specializovaných organizací spojených národů)</i>
PRB	Population Reference Bureau <i>(Úřadu pro studium populace)</i>

ABSTRAKT

FAMĚROVÁ, M. Vývoj a srovnání urbanizace v Africe se zaměřením na východní a západní regiony. Bakalářská práce. Západočeská univerzita Plzeň. Plzeň 2012

Tato bakalářská práce je zaměřena na urbanizaci v Africe. Studium tohoto jevu je zde postaveno především na práci s dostupnými daty. Orientovala jsem se na zhodnocení a porovnání urbanizace zejména v západní a východní Africe. Pro porovnání situace v těchto regionech jsem použila tři kritéria, a to míru urbanizace, procento městské populace žijící ve slumech a počet aglomerací s více jak jedním milionem obyvatel.

Dalším krokem byla regresní a korelační analýza vztahu mezi vybranými socioekonomickými ukazateli a mírou urbanizace. Urbanizace bývá spojována s ekonomickým růstem a rozvojem země. Proto jsem hledala statistickou závislost mezi mírou urbanizace a HDP na jednoho obyvatele a HDI. Dále byl vybrán přirozený přírůstek obyvatel, procento ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství a v průmyslu.

Klíčová slova: Západní Afrika, Východní Afrika, urbanizace, HDP na jednoho obyvatele, HDI

ABSTRACT

FAMĚROVÁ, M. Changes and comparison of urbanization in Africa focused on eastern and western regions. Bachelor thesis. University of West Bohemia Pilsen. Pilsen 2012

This paper is focused on urbanization in Africa. It is mainly based on analyzing available data. I compared and appraised urbanization primarily on eastern and western regions. For comparison this situation in these regions I used three criteria. Urbanization rate, slum population as percentage of urban and number of agglomerations with more than one million inhabitants.

In the next step I used regression and correlation analysis of the relationship between socio-economic indicators. Urbanization is used to be connected with economic growth and with development. It is why I firstly analyzed the relationship between urbanization rate and GDP per capita and HDI. Then there were chosen natural population increase, percentage of the economically active population employed in agriculture and industry.

Key words: Eastern Africa, Western Africa, urbanization, GDP per capita, HDI

OBSAH

Úvod	- 8 -
1.1 Cíle bakalářské práce	- 8 -
2 Metodika	- 9 -
2.1 Volba metod práce	- 9 -
2.1.1 Analyticko-syntetická metoda.....	- 9 -
2.1.2 Statistická analýza.....	- 10 -
2.1.3 Vizualizace.....	- 11 -
3 Rozbor literatury	- 11 -
3.1 Databáze	- 11 -
3.2 Literatura	- 12 -
4 Definice základních pojmů.....	- 15 -
4.1 Urbanizace	- 15 -
4.2 Město a aglomerace	- 17 -
4.3 Slumy	- 18 -
4.4 HDI	- 19 -
5 Vymezení zájmového území.....	- 19 -
6 Urbanizace Afriky.....	- 20 -
6.1 Problematika urbanizace Afriky jako rozvojového makroregionu.....	- 20 -
6.2 Zhodnocení urbanizace v západní a východní Africe	- 24 -
6.2.1 Zhodnocení urbanizace v západní Africe	- 24 -
6.2.2 Zhodnocení urbanizace ve východní Africe.....	- 26 -
6.2.3 Porovnání urbanizace ve východním a západním regionu Afriky	- 28 -
6.2.4 Statistický vztah socioekonomických ukazatelů a míry urbanizace.....	- 32 -
7 Shrnutí současného stavu a výhled do budoucnosti.....	- 43 -
Závěr	- 43 -
Seznam použitých zdrojů.....	- 48 -
Seznam tabulek	- 51 -
Seznam grafů	- 51 -
Seznam obrázků.....	- 52 -
Seznam map	- 52 -
Přílohy.....	- 53 -

Úvod

Tímto způsobem jsem si chtěla prohloubit znalosti jak o Africe, tak o urbanizaci a městech. Afrika je pro mne velmi tajemným a zajímavým kontinentem, to ho ale zároveň dělá těžkým pro poznávání. Města, urbanizace a s tím spojované jevy (chudoba, slumy, nerovnost,...) jsou v současnosti často skloňovány. Možná je to tím, že svět se stává místem, kde téměř polovina obyvatel žije ve městě a Afrika je tím světadílem, na kterém v současnosti dochází k největšímu nárůstu městského obyvatelstva. Nachází se v raném stádiu urbanizace, proto zde bude v budoucnu docházet k obrovským změnám. Většina států v Africe na tento trend však není připravena. Investice směřují především do hlavního města, centra ekonomiky a státu. Avšak v devadesátých letech byl zaznamenán největší nárůst městské populace v malých a středních městech...

1.1 Cíle bakalářské práce

Pro svou práci jsem si vybrala téma, týkající se urbanizace v Africe. Prvním cílem mé práce je *zhodnotit vývoj urbanizace v západní a východní Africe v časovém období od roku 1970 do současnosti* pomocí dostupných zdrojů a databází. Na tento cíl bych chtěla navázat dílčím cílem, týkajícím se budoucnosti urbanizace v Africe. Zde bych chtěla shrnout *výsledky existujících prognóz budoucího vývoje urbanizace v Africe*.

Druhým stanoveným cílem je *porovnat urbanizaci v západní a východní Africe*. Zde se pokusím porovnat tyto dva regiony pomocí vybraných kritérií.

Třetím cílem mé práce je pokusit se *statistickými metodami posoudit závislost mezi mírou urbanizace v Africe a na ni navazujících socioekonomických ukazatelů*. Opět bude posouzení probíhat současně v západní a východní Africe.

Definice cílů:

1. Zhodnotit vývoj urbanizace v časovém období 1970–2010 zvláště pro západní a východní Afriku.
 - I. Shrnout existující prognózy budoucího vývoje urbanizace v Africe.
2. Porovnat urbanizaci v západní a východní Africe.
3. Statistickými metodami posoudit závislost mezi mírou urbanizace a na ni navazujících socioekonomických ukazatelů v zemích západní a východní Afriky.
 - I. Zjistit závislost mezi mírou urbanizace a HDI, HDP na jednoho obyvatele

2 Metodika

Práce s daty o tak vzdálených regionech má svá specifika, svá úskalí (rozdílné pojetí definic měst, kvalita a dostupnost dat,...), není ale v našich možnostech zde provádět terénní výzkum. Proto práce spočívá na dostupných sekundárních datech různé kvality. I přesto má ale význam tyto regiony zkoumat, používat geografické metody pro analýzu dat a hledat shodné či rozdílné znaky tohoto vývoje a tím přispět k dalšímu poznání regionů a jevů v něm probíhajících.

„Data, týkající se Afriky by měla být užívána s opatrností, některé africké země nemají pravidelné sčítání lidu, nebo zde zatím proběhlo pouze jedno sčítání. Data a výsledky jsou tedy pouze orientační. Problém studia urbanizace také může nastat v tom okamžiku, že každý stát má odlišnou definici města. Kritéria obvykle zahrnují odlišné prahové vymezení počtu obyvatel ve městech, ta se liší mezi státy v rozmezí 2 500–10 000 obyvatel. Dále do definice může vstupovat minimální podíl nezemědělského obyvatelstva, vybavenost měst a další.“ (Upraveno dle KESSIDES, 2005)

2.1 Volba metod práce

2.1.1 Analyticko-syntetická metoda

Studium urbanizace jednoznačně zahrnuje i studium dat o tomto jevu na příslušném území. V mé práci tedy budu k dostupným datům přistupovat pomocí kvantitativní analýzy. Tato analýza bude založena na datech dostupných v databázích a statistikách převážně OSN, ale také WB. Charakter těchto databází a jejich obsah využitý pro mou práci bude popsán v kapitole věnované rozboru literatury.

Při studiu vývoje urbanizace, prvního cíle, budu aplikovat vývojovou analýzu, do které budou vstupovat data za období 1970–2010. Ve spojení s touto analýzou dojde ke kabinetnímu výzkumu stávajících prognóz vývoje jevu do budoucna a analýze odhadových časových řad od současnosti do roku 2040.

Druhým cílem této práce je *porovnat urbanizaci v západní a východní Africe*. Z tohoto cíle plyne požadavek aplikace komparativní analýzy. Tato analýza bude aplikována pomocí roztřídění množiny jevů do co nejvhodnějšího počtu stejnorodých tříd a následně porovnána. Vytvořené třídy budou totožné v obou regionech. Kategorie budou vytvořeny pro velikosti aglomerací s počtem obyvatel nad jeden milion a pro míru urbanizace (procenta městského obyvatelstva). Dále do srovnání vstoupí data

o procentuálním zastoupení městské populace žijící ve slumech států. Konečným krokem bude geografická syntéza poznatků.

2.1.2 Statistická analýza

Ve spojení s třetím cílem, bych se chtěla pokusit najít statistickou závislost, pokud existuje, mezi mírou urbanizace států a jednotlivými faktory a popřípadě zjistit její sílu.

Zde bude aplikována regresní analýza a korelace dat pomocí *Pearsonova korelačního koeficientu*. Tento koeficient zkoumá následnou sílu existující závislosti mezi daty a nabývá hodnot od -1 do +1. Pokud se absolutní hodnoty korelačního koeficientu blíží jedné, je prokázána těsná závislost mezi hodnotami a tedy i mezi jevy nebo procesy, které soubory hodnot reprezentují.¹ V případě kladné hodnoty nastává přímá funkční závislost. V případě záporné hodnoty mezi ukazateli panuje nepřímá funkční závislost. Je však důležité uvést, že korelační koeficient je pouze statistický nástroj a může být ovlivněn extrémními hodnotami v souboru dat. Tento problém by měl být ošetřen již prvotním vynecháním ostrovních států nacházejících se v mém zájmovém území. Tyto oblasti mívají většinou specifický vývoj a často se právě ve spojení s těmito státy objevují pro Afriku extrémní hodnoty.

Zaměřím se na regresi a korelaci dat o urbanizaci, tedy míru urbanizace, a HDP na jednoho obyvatele a HDI. V literatuře se lze setkat s podobným přístupem. Často se takto spojuje vztah mezi urbanizací a HDP či HDI jakožto ukazateli růstu. Příkladem může být *An Urbanizing World: Global Report on Human Settlements*² nebo *UN-HABITAT: The state of African Cities 2010*³. V této studii se nachází přímo kapitola věnovaná vztahu mezi urbanizací a ekonomickým růstem.

Porovnání proběhne také mezi mírou urbanizace a dalšími socioekonomickými jevy, které jsem se snažila po prostudování problematiky vybrat podle toho, co urbanizaci umocňuje (*přirozený přírůstek*) a ovlivňuje (*podíl ekonomicky zaměstnaného obyvatelstva v zemědělství a v průmyslu*). Podobnou metodiku již použila KUBELKOVÁ, 2009 ve své diplomové práci. Ve spojení s urbanizací by se dalo aplikovat mnohem větší množství faktorů. Zde je však klíčová jejich dostupnost a vhodné kvantitativní vyjádření.

¹ MATUŠKOVÁ, ČERVENÝ, 2003

² UN-HABITAT: *An Urbanizing World: Global Report on Human Settlements 1996*, online

³ UN-HABITAT: *The state of African Cities 2010*, online

2.1.3 Vizualizace

Ke zpřehlednění dat či výsledků této práce bude použita metoda kartogramů. Kartogramy umožňují zobrazit kvantitativní odlišnosti studovaného jevu pomocí různých barev, intenzity zbarvení či šrafování územních jednotek, v případě mé práce na úrovni států. U kartogramů je důležité zobrazovaný jev uvádět v relativních údajích. Dalším znakem, určujícím kvalitu kartogramu, je jeho stupnice. Podle IVANIČKY, 1987 se nejčastěji při tvorbě stupnice vychází z průměru daného ukazatele a na obě strany se vytváří další kategorie tak, aby vyjádřily specifické rozložení zkoumaného jevu.

Celou práci bude provázet vizualizace a zpřehlednění dat pomocí grafů a tabulek, především v případě studia časových řad a statistických analýz.

3 Rozbor literatury

3.1 Databáze

Základní databází pro získání potřebných dat pro mou práci je databáze OSN zaměřená na obyvatelstvo a osídlení. Tato databáze je volně dostupná na internetových stránkách OSN. Jedná se o *World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database*¹. Podle OSN¹ je tato databáze obnovována každé dva roky. Bohužel, v současné době je dostupná pouze revize z roku 2009. Tato databáze obsahuje údaje o všech státech světa. Lze zde najít informace týkající se počtu celkové populace, městského a venkovského obyvatelstva, které jsou vždy vztaženy k 1. červenci daného roku. Data použitá pro kompletaci této databáze jsou získávána z jednotlivých státních censů. Zde nastává problém srovnatelnosti jednotlivých dat. Každý státní útvar může mít pro své statistiky jinak vymezené město a městské aglomerace a toto vymezení se může v průběhu let také měnit. Časové řady jednotlivých státních sčítání by tedy podle OSN² měly být upravovány tak, aby návaznost dat byla co možno nejvíce zachována.

Jelikož jsem se ve své práci snažila najít závislost a její sílu mezi mírou urbanizace a na ni navázaných socioekonomických jevů, využila jsem i další volně dostupné databáze pro získání vhodných dat. První z nich se nachází pod správou PRB³, a to *2010 World Population Data Sheet*, ta poskytuje data o osmnácti indikátorech týkajících se obyvatelstva, zdraví a životního prostředí. Zde jsem čerpala informace o přirozené změně

¹ UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online

² UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database-source [online]. Citováno dne 1.12.2011. Dostupné z WWW: <<http://esa.un.org/wup2009/wup/source/country.aspx>>

³ PRB: 2010 World Population Data Sheet, online

(úbytku či růstu) obyvatel států vybraných regionů. Druhou sekundární databází byla databáze spadající pod WB¹. Z této databáze jsem využila data o HDP na jednoho obyvatele. Pro své účely jsem použila poslední aktuální data za rok 2010 a dále pro rok 2000.

Dalším zdrojem dat byla databáze *HDI trends 1980–2010*², kde se nachází informace vztažené právě k indexu lidského rozvoje. Zde lze dohledat celkové hodnoty HDI, ale také hodnoty jednotlivých komponent, ze kterých se index skládá.

Databáze FAOSTAT³ byla dalším zdrojem informací pro korelační analýzy. Z dílčí databáze *PopSTAT*² jsem čerpala data týkající se podílu zaměstnaných osob v zemědělství na celkovém počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva. Podíl zaměstnaných osob v průmyslu na celkovém počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva jsem našla na statistických stránkách ILO - *Key Indicators of the Labour Market*⁴.

3.2 Literatura

Tištěných publikací týkajících se tématu urbanizace dostupné v českém jazyce je dostatek. Většinou se však tyto knihy či studijní materiály zabývají urbanizací v obecném pojetí. Jednou z těchto knih je *Ekonomická a regionální geografie*⁵ od autorů Toušek, Kunc, Vystoupil a kol. z roku 2008. V této publikaci jsou dvě kapitoly, se kterými jsem pracovala. Jedná se o kapitolu zabývající se geografii obyvatelstva a kapitolu o geografii sídel. Bohužel jsou zde pouze obecné informace. Avšak posloužila mi jako vhodný pramen odkazů na další publikace a databáze.

Další zdroj, ze kterého jsem čerpala, je publikace *Lidská sídla, jejich typy a rozmístění ve světě*⁶ od Ctibora Votrubce z roku 1980. Zde se autor zabývá sídelní geografii, v níž je jedna kapitola věnována také urbanizaci světa. Mimo obecné pojmy a definice, nejen pojmu urbanizace, ale i pojmů přidružených, je zde jedna podkapitola věnovaná i nerovnoměrnosti rozmístění měst a nerovnoměrnosti urbanizačních procesů na světě.

¹ WB: GDP per capita, online

² UNDP: Human Development Index trends, 1980 – 2010, online

³ FAO: PopSTAT, online

⁴ ILO, online

⁵ TOUŠEK, 2008

⁶ VOTRUBEC, 1980

Problematikou urbanizace v rozvojových zemích se zabývá i Petr Šindler. Souhrnně je tato problematika uvedena v díle *Urbanizační procesy v rozvojových zemích*¹ z roku 1999. Zde je podrobněji charakterizována situace v jednotlivých rozvojových regionech světa.

Také autoři Pavla Horská, Eduard Mauer a Jiří Musil se v publikaci *Zrod velkoměsta*² zabývají tématem urbanizace, vzniku a utváření měst. Ale věnují se především městům českým a evropským. Vzhledem k tomu, že autoři jsou historici a sociologové, poskytuje tato kniha na urbanizaci studovanou geografy odlišný, avšak doplňující pohled. Především kapitola *Co je urbanizace?* od sociologa Jiřího Musila byla pro mou práci velmi přínosná.

Klíčovým zdrojem mé práce je zpráva UN-HABITAT *The state of African Cities 2010*³. Tato zpráva podrobněji rozpracovává urbanizační procesy a s tím spojená témata týkající se Afriky. Je rozdělena do sedmi kapitol. První kapitola se zabývá jakýmsi úvodem s cílem vysvětlit že: „Důležité je vnímat města jako lidský výtvar, jimi navržený uspokojovat lidské potřeby a touhy, spíše než pouhé seskupení budov a infrastruktury.“ Druhá až šestá kapitola se postupně zabývá situací v jednotlivých regionech Afriky. Z tohoto díla jsem také použila metodiku pro zjišťování závislosti mezi mírou urbanizace a HDI. Tato problematika je popsána v kapitole *1.1 Urban Geography, Economic Growth and Human Development*.

Metodiku pro statistické posouzení závislosti mezi mírou urbanizace a na ni navazujících socioekonomických ukazatelů jsem převzala z diplomové práce KUBELKOVÉ, 2009. Zde se autorka zabývá urbanizací chudoby a zkoumá různé faktory, na kterých městská chudoba závisí, či jak je jimi ovlivňována. Statistické analýze je v jejím případě podroben vztah mezi ukazateli rozvoje, indikátory kvality života, sídelní strukturou a chudobou měst. Pro účely mé práce jsem si ukazatele pozměnila. Přístup k výběru ukazatelů je popsán v kapitole *3: Městská chudoba a ukazatele rozvoje: statistické vztahy na úrovni zemí*.

Z další literatury zabývající se statistickými metodami jsem pro potřeby této práce a navázání na metodiku paní Kubelkové využila poznatků ze *Cvičení ze statistických a geografických metod pro geografy*⁴, kde je popsána regresní a korelační analýza

¹ ŠINDLER, 1999

² HORSKÁ a kol., J., 2002

³ UN-HABITAT: The state of African Cities 2010, online

⁴ MATUŠKOVÁ, ČERVENÝ, 2003

v aplikaci geografického výzkumu. Dále jsem také použila skriptum *Ekonomická a sociální statistika*¹. Zde jsou kapitoly věnované demografické a sociální statistice a ekonomické úrovni států.

Další literatura zabývající se problematikou urbanizace:

Dokument od autorů Rakodi, C., Nkurunziza, E., *Globalization and urban centres in Africa*², který uvádí zajímavé poznatky o urbanizaci, městech a globalizaci. Například, že města Afriky jsou většinou těžebními a zpracovatelskými centry. Toto tvrzení mě vedlo k úvaze zařadit do regresní a korelační analýzy míry urbanizace a vybraných socioekonomických ukazatelů i data o podílu zaměstnaných osob v průmyslu na celkovém počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva. Podle RAKODIHO, 2007 jsou africká města právě kvůli tomu citlivé na změny na světových trzích stejně jako na vyčerpání zásob.

Další zdrojem údajů je *The Urban Transition in Sub-Saharan Africa: Implications for Economic Growth and Poverty Reduction*³ od autorky Christine Kessides. Ta se zabývá urbanizací v Africe, rolí měst, vývojem městských i venkovských oblastí ale i spojením mezi urbanizací a ekonomickým rozvojem. V kapitole *The urban economy: growing, yes-but from informal, small-scale and vulnerable enterprises-not a position of strength* srovnává míru urbanizace a HDP na obyvatele.

Významným zdrojem informací pro studium urbanizace v Africe je článek od profesora z Botswanské univerzity Kempa Ronalda Hopa *Urbanization and Urban Growth in Africa*⁴, publikovaný v *Journal of Asian and African Studies*. Největším přínosem pro mou práci byla část rozebírající faktory přispívající k rychlejšímu růstu urbanizace Afriky. Zde jsem se inspirovala při výběru socioekonomických faktorů pro svou korelační analýzu. Podle Hopa³ mezi faktory působícími na růst urbanizace patří přirozený přírůstek populace a migrace obyvatel mezi městskými regiony a venkovem.

V neposlední řadě jsem také využila informace obsažené v publikaci *UN-HABITAT: State of the World's Cities 2010/2011, online*. Zde jsou uvedeny obecné poznatky za všechny regiony světa. Také je zde rozebírána otázka spojení ekonomického růstu a urbanizace a dále problematika slumů a nerovností. Kromě toho jsem použila poznatky

¹ MACEK a kol., 2008

² RAKODI, 2007

³ KESSIDES, 2005

⁴ HOPE, 1998

ze starší zprávy UN-HABITAT, a to *An Urbanizing World*¹ vydané již v roce 1996. V kapitole 1.2 *Global Population Change and Urbanization* autoři zkoumají vztah mezi ekonomickým růstem a urbanizací.

4 Definice základních pojmů

4.1 Urbanizace

Urbanizace je obecně charakteristická koncentrací lidí do měst, ale také růstem velkoměst a velkou regionální odlišností. Urbanizace má tedy několik forem a na každém světadíle probíhá jinak. Podle HORSKÉ a kol., 2002 má urbanizace mnohočetné podoby a formy, které se mění „v závislosti na vnitřních i vnějších podmínkách jednotlivých civilizačních a kulturních makroregionů světa, a také v závislosti na tom, v jakém historickém čase začala.“

Jako proces, v jehož průběhu se měnila prostorová organizace společnosti i vnitřní struktura jednotlivých měst, můžeme urbanizaci rozdělit do čtyř fází. V publikaci Zrod velkoměsta² autoři tyto čtyři fáze popsali následovně:

1. fáze bývá označena jako *klasická urbanizace* kdy, dochází ke koncentraci pracovních míst i obyvatel, především v samotných městech. Okolí měst zůstává však stále vesnické jak v hmotném, tak i funkčním slova smyslu.

2. fáze je *suburbanizace*, v níž se důsledkem změn ve zdrojích energie, v dopravních technologiích a v hodnotových orientacích lidí začala část obyvatel stěhovat z centra měst na jejich okraje a často i za ně. Tím se zde začíná snižovat počet obyvatel.

3. fáze se nazývá *desuburbanizace*, při které se výrazně a rychle zmenšuje počet obyvatel měst, ale zvětšují se městské prostory a formují se velké městské regiony.

4. fáze je charakteristická poklesem počtu obyvatel v celém městském regionu. Tento jev je doprovázen rychlým přírůstkem obyvatelstva a pracovních příležitostí v regionech menších měst kolem velkého městského jádrového regionu. Tento proces lze však pozorovat většinou pouze v největších evropských metropolích. Naopak TOUŠEK, 2008 jako čtvrtou fázi uvádí *reurbanizaci* což znamená postupné ožívání jádrového města.

¹ UN-HABITAT: *An Urbanizing World: Global Report on Human Settlements 1996*, online

² HORSKÁ a kol., 2002. Str. 16

Definicí pojmu urbanizace je velké množství.

V první části již zmíněné publikace Zrod velkoměsta¹ narazíme na tvrzení, že: Urbanizace není pouze zvětšování měst, městské populace, hustoty obyvatel či zástavby, ale k pochopení je potřeba multidisciplinární přístup. Tento jev by se měl zkoumat z hlediska demografie, historie, sociologie, sociální antropologie a ekonomie. Autoři zde uvádí, že statistický a demografický smysl urbanizace je sledování růstu počtu a podílu lidí žijících ve městech a koncentrace lidí do měst.

Votrubec² v kapitole o urbanizaci světa tento pojem definuje slovy: „různorodý, zahrnuje obvykle množství různých vývojových jevů kvantitativní i kvalitativní povahy, které se souhrnně projevují výraznou koncentrací obyvatelstva do měst (tzv. přímá urbanizace) a měnícím se způsobem života obyvatelstva v městech i na venkově (tzv. nepřímá urbanizace).“ Dále Votrubec¹ uvádí, že urbanizace neznamena jen zvětšování počtu lidí žijících ve městech, ale jedná se o nepřetržitý společenský proces spjatý s výrobními silami, dynamikou pohybu nejen lidí ale i hmot, činností a informací.

Petr Šindler se zabývá geografií sídel a urbanizačními procesy. Ve své publikaci³ urbanizaci popisuje jako: „společenský proces formování a rozvoje městského způsobu života, růstu úlohy měst ve vývoji společnosti a pronikání městských prvků do prostoru celého osídlení naší Země.“ Ovšem opět uvádí, že nejcharakterističtější znakem urbanizace je koncentrace lidí do měst a jejich zázemí.

Definice, která byla použita v publikaci od Touška a kol.⁴, vysvětluje urbanizaci jako změnu sociálně-prostorových forem společnosti v důsledku společenské modernizace. Také zde uvádí, že „... lze rozlišovat urbanizaci ekonomickou (zvyšování osob pracujících mimo zemědělství), demografickou (zvyšování podílu městského obyvatelstva), prostorovou (změny vzhledu a hmotného uspořádání sídel) či sociální (osvojení městského způsobu života, šíření městských hodnot a postojů)“. Dále autoři zmiňují, že nejvýraznějším kvantitativním projevem urbanizace je koncentrace obyvatel do měst. Přičemž koncentrace je většinou historicky spojována s průmyslovou revolucí a vědeckotechnickým pokrokem.

¹ HORSKÁ a kol., 2002. Str. 11, 12

² VOTRUBEC, 1980. Str. 171

³ ŠINDLER, 1999. Str. 5

⁴ TOUŠEK, 2008. Str. 106

Urbanizace je ve světě obecně spojována s ekonomickým růstem, zlepšováním životního standardu a růstem příjmů. K tomu je ale potřeba dobré fungování politik, vlády, investice spojené s lepší distribucí bohatství a řízení demografického růstu.

4.2 Město a aglomerace

Města jsou hlavní hnací silou modernizace, průmyslového rozvoje a sociálních změn. Města by také měla být schopná pojmout a zaopatřit populaci žijící v nich, ale také budoucí populaci v rozpětí minimálně jedné generace. Toto se ale v drtivé většině rostoucích měst rozvojových zemí nedaří. Africká města nejsou výjimkou.

Jak již bylo uvedeno výše, v definicích měst se jednotlivé státy liší. V mé práci by tento problém mohl být nejmarkantnější právě při porovnání procenta městské populace mezi státy jednotlivých regionů. Národní definice jsou obvykle založeny na kritériích, jako je například hustota obyvatel, převládající typ ekonomické aktivity, městské znaky, jako vybavenost službami a zařízeními.

V Afrických zemích počet obyvatel v sídle musí pro zařazení sídla mezi městské oblasti dle určení státu převyšovat 2 000 (Angola, Keňa), 5 000 (Ghana, Botswana, Mali). Seznam podrobných definic je uveřejněn na stránkách *OSN - Housing and its environment*¹. U některých afrických zemí do definice městské oblasti vůbec počet obyvatel nevstupuje. Jsou pouze definovány požadavky, jako je např. přítomnost místní samosprávy či převaha obyvatel zaměstnaných mimo zemědělství. V některých případech však místní statistické úřady uvádí jako městské oblasti pouze výčet měst.

Aglomerace jako cizí slovo znamená nahromadění či seskupení². Podle VOTRUBCE, 1980 tento pojem v sídelní geografii vyjadřuje seskupení měst kolem jednoho většího střediska, hlavního sídla. Sídla nižšího řádu získávají určitou závislost a napojují se na hlavní sídlo. Výrazným rysem je dojíždka, a to za prací, vzděláním, službami nebo za rekreací. Dalším významným znakem je, že obyvatelé aglomerace začínají žít spíše městským způsobem života.

Podle ŠINDLERA, 1999 městské aglomerace vznikají ve druhé fázi koncentrace lidí do měst, v níž už je doprava a dojíždka do měst dokonalejší než v předchozí fázi koncentrace, kdy dojíždka za prací byla nedostatečná a lidé se museli koncentrovat přímo

¹ United Nations Statistics Division - Housing and its environment, [online]. Citováno dne 12.12.2011. Dostupné z WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/housing/housing2.htm>>

² ABZ slovník cizích slov – pojem aglomerace, [online]. Citováno dne 2.11.2011. Dostupné z WWW: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/aglomerace>>

do měst. Třetí fáze je vázána na rozvoj osobní dopravy, kdy již vznikají složité městské regiony.

Často je problematické oddělit město a aglomeraci, většinou se tedy u velkých měst s rozsáhlým, přilehlým osídlením udává nejen počet obyvatel města ale i počet obyvatel celé aglomerace. Zde však nastává problém s vymezením aglomerace.

OSN¹ definuje aglomeraci jako: „Území, odpovídající de facto populaci v mezích obrysu souvislého území obývaného městským obyvatelstvem bez ohledu na administrativní hranice.“ To znamená, že většinou je zahrnuta populace ve městě společně s obyvateli příměstských oblastí přiléhajících k hranicím města. Pro svou práci jsem využívala právě tento přístup.

4.3 Slumy

Slumy jsou fenomén zasahující rozvojové státy. Dalo by se říci, že vznik městských slumů je spojen s urbanizací těchto zemí. Lidé přicházejí do měst, kde se usazují, většinou na okrajích, a vytváří zde „vesničky chudoby“. Životní podmínky ve slumech jsou katastrofální. Chybí zde veškerá infrastruktura a rozvodní sítě. Podle zprávy OSN² se jedná o jediný typ bydlení, které je cenově dostupné a přístupné pro chudé lidi z měst, kde konkurence o půdu a o výtěžek je vysoká. Proto většinou slumy vznikají v oblastech k výstavbě zcela nevhodných, například v záplavových oblastech. V těchto místech s nedostatečnými hygienickými podmínkami pak prudce narůstá procento úmrtí, nejčastěji kojenců a dochází zde k rychlému šíření chorob a epidemií. Nejsou výjimkou ani časté střety a konflikty, nelegální obchody, prostituce a stínová ekonomika. Definice slumů publikovaná v této zprávě zní: „Jsou to přilehlá osídlení, kde jsou obyvatelé charakterizováni nedostatečným bydlením a s nedostatkem jedné nebo více z uvedených základních služeb - přístup k pitné vodě, dostatečný životní prostor a bezpečnost, přístup k hygienickým zařízením, trvanlivost bydlení.“ Slum je často orgány místní veřejné správy neuznaný jako rovnoprávná součást města.

Ve zprávě UN-HABITAT³ je uvedeno, že situace ve slumech v Africe se zlepšuje, zejména v severní Africe. Ve státech subsaharské Afriky však k rapidnějšímu úbytku slumů nedochází. Světlejšími výjimkami jsou Ghana, Senegal a Uganda.

¹ UN: World Urbanization Prospects: The 2009 Revision Population Database – Definition. [online]. Citováno dne 2.11.2011. Dostupné z WWW: <<http://esa.un.org/unpd/wup/unup/index.asp?panel=6>>

² UN-HABITAT: The Challenge of Slums 2003, online. Str. 8

³ UN-HABITAT: The state of African Cities 2010, online

4.4 HDI

HDI neboli index lidského rozvoje zveřejňuje na svých stránkách UNDP¹ již od roku 1990. V tomto roce byl poprvé publikován HDR², ve kterém byl definován HDI jako nová cesta měření lidského rozvoje kombinací faktorů odrážejících se do kvality lidského života.

Jak je uvedeno na stránkách UNDP³, mezi tyto ukazatele patří naděje na dožití při narození, který má poukazovat na zdravotní situaci v regionu. Dále je zde zahrnuta průměrná délka školní docházky a očekávaná délka školní docházky. Tyto dva ukazatele mají poukazovat na kvalitu vzdělání v tomto regionu. Posledním ukazatelem životního standardu regionu je hrubý národní produkt na jednoho obyvatele.

Jako problém se v případě tohoto ukazatele může objevit to, že se konstruuje pro celkové obyvatelstvo. Vhodnější by bylo, i v případě aplikace v mé práci, konstruovat index i pro odlišné skupiny obyvatel. Hlavně podle pobytu v městském sídle a na vesnici.

5 Vymezení zájmového území

Pro svou práci jsem si zvolila porovnání a zhodnocení urbanizace v regionech východní a západní Afriky. Podle *Tabulky 5.2* v příloze A, jsou si tyto regiony velmi podobné. Rozloha obou regionů je téměř totožná, 6mil km². Také počet obyvatel ve vybraných regionech se pohybuje v rozmezí 300mil až 320mil obyvatel v roce 2010. Pouze v případě míry urbanizace západní Afrika převyšuje Afriku východní. Zatímco v západní Africe procento městské populace přesahuje 40%, v případě východní Afriky sahá k 25%. Samozřejmě jsou tato čísla průměry za všechny státy v regionech, a proto musíme brát v potaz výskyt extrémních případů v obou regionech.

Rozčlenění států do těchto regionů, viz *Tabulka 5.1* v příloze A, jsem převzala ze stránek OSN, Population Division⁴. Podle OSN do těchto regionů spadají i ostrovní státy jako Seychely, Madagaskar, Mauritius a Kapverdy. V detailním členění jsou uvedeny i oblasti spadající pod mimoafrické státy, jako například Reunion či Mayote, které patří k Francii. Tyto státy nebyly do výpočtů zahrnuty, protože urbanizace na ostrovních státech může probíhat odlišně, než ve státech ležících na kontinentu. Výjimkou je Madagaskar, jelikož má podobné hodnoty míry urbanizace a dalších ukazatelů jako státy ležící na kontinentální Africe.

¹ Domovská stránka UNDP: <http://www.beta.undp.org/undp/en/home.html>

² UNDP: Human Development Report 1990: Concept and Measurement of human development

³ UNDP: The Human Development Index (HDI), online

⁴ UN: World Urbanization Prospects: The 2009 Revision Population Database, Definition of regions, online

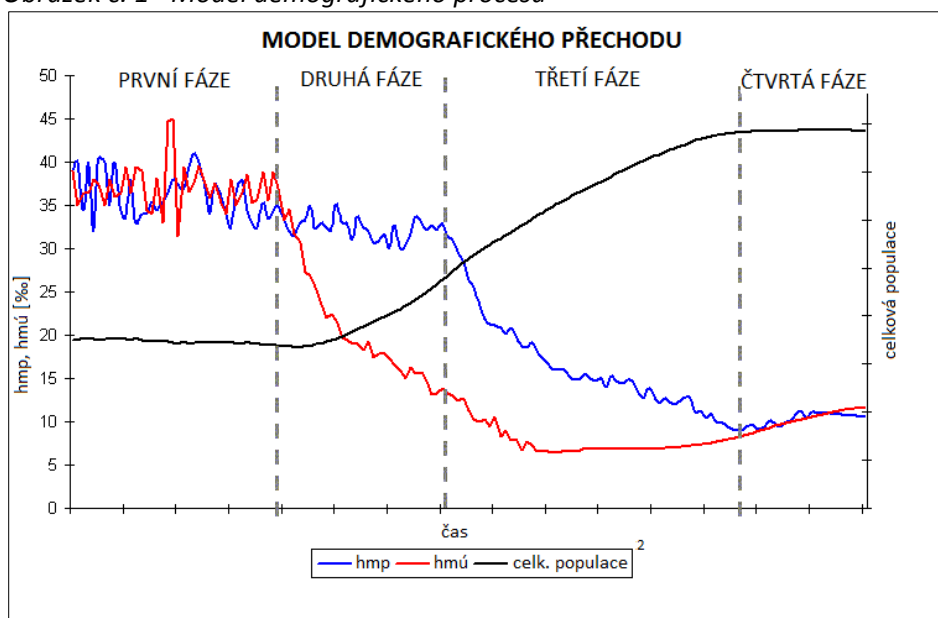
6 Urbanizace Afriky

6.1 Problematika urbanizace Afriky jako rozvojového makroregionu

Mezi světové regiony s nejvyšší urbanizací patří Evropa, Severní a Latinská Amerika, ale i Austrálie a Oceánie. V dnešní době se ve vyspělých zemích častěji setkáváme s pojmem suburbanizace, naopak v rozvojových zemích nabývá tento proces svého vrcholu právě v podobě procesu klasické urbanizace.

Už z tohoto vyplývá, že v rozvojových zemích světa urbanizace probíhá odlišně, než v zemích ekonomického severu. Mnohdy je urbanizace zcela neorganizovaná a mnohem masivnější, vidina nového a lepšího života ve městě je většinou mylná a lidé se dostávají do mnohem horší situace než na vesnici. Stává se také problémem globálního charakteru, protože se na tento jev váží problémy týkající se celé společnosti. Podle TOUŠKA, 2008 k rychlejšímu a masivnějšímu růstu městské populace v rozvojových zemích přispívají i **vyšší přirozené přírůstky městské populace**¹. Přirozený přírůstek jako jakýsi motor urbanizace uvádí i HOPE, 1998. Změna poměru mezi úmrtností a porodností se nazývá demografický přechod, kterým prochází každý region. Model demografického přechodu je uveden na *Obrázku č.1*.

Obrázek č. 1 - Model demografického procesu

Upraveno dle: THE DEMOGRAPHIC TRANSITION [online] University of Wisconsin - Department of geography -geology. Citováno dne 28.11.2011. Dostupné z WWW: <<http://uwmc.uwc.edu/geography/Demotrans/demtran.htm>>

¹ Přirozený přírůstek je rozdíl počtu živě narozených a zemřelých na 1000 obyvatel.

² hmp – hrubá míra porodnosti (počet živě narozených na 1000obyv. středního stavu), hmú – hrubá míra úmrtnosti (počet zemřelých na 1000obyv. středního stavu)

Podle PAVLÍKA, 1986 má demografická reprodukce stále stejný charakter a teprve hluboké změny ve vnějších podmínkách, dané rozvojem výrobních sil, celkovou modernizací a dynamizací společenského vývoje, ovlivní reprodukční chování natolik, že demografická reprodukce projde procesem demografického přechodu resp. demografickou revolucí. Autor ve své publikaci *Základy demografie*¹ uvádí definici: „Demografickou revolucí je možno co nejstručněji charakterizovat jako převratnou a v celé historii lidstva ojedinělou přeměnu charakteru demografické reprodukce, která je ve svém výsledku nejzřetelněji patrná ve změnách v úrovni úmrtnosti, porodnosti a ve věkové struktuře jednotlivých populací.“

Model demografického přechodu má několik fází, v této práci uvádím čtyřfázový model. Rozeberme si jednotlivé fáze tohoto modelu. Pro první fázi jsou charakteristické vysoké míry porodnosti i úmrtnosti. V této fázi se lidé zpravidla dožívají nízkého věku. Druhá fáze neboli demografický přechod² nastává s příchodem průmyslové revoluce, postupně se snižuje úmrtnost, zatímco porodnost si zachovala stále vyšší úroveň. Z tohoto plyne zvýšený přirozený přírůstek populace. Příčiny snížení úmrtnosti jsou spojeny s pokrokem ve výživě, v lékařských technologiích a s vyššími hygienickými standardy. V třetí fázi dochází k mírnějšímu poklesu a následnému ustálení míry úmrtnosti na nízké úrovni a k poměrně prudkému poklesu míry porodnosti.² V klasické teorii demografického přechodu je spouštěcím mechanismem této změny obecně modernizace společnosti a socioekonomický pokrok.³ V poslední fázi se míry porodnosti a úmrtnosti dostanou na nízkou stabilní úroveň. V zemích nacházejících se v tomto stádiu (tj. že mají ukončený tzv. druhý demografický přechod) dochází k demografickému stárnutí populace. Naděje na dožití se zde posunuje nad hranici 70 let a kojenecká úmrtnost klesá na téměř nulové hodnoty.

Afrika je považována za region v tomto přechodu zaostávající za ostatními⁴, neboli nacházející se na jeho počátku. Přesněji v první a druhé fázi, kdy se snižuje míra úmrtnosti, ale míra porodnosti zůstává nadále vysoká a dochází k populačnímu růstu. Tento rychlý demografický růst a faktory jej ovlivňující nemusí vždy znamenat problém, vše záleží na odpovídající úrovni země, města. Vybavenost infrastrukturou, ubytovacími

¹ PAVLÍK, 1986. Str. 510

² TOUŠEK, 2008. Str. 84

³ CHLUBNÝ, 2007

⁴ HOPE, 1998

jednotkami, službami či dostatkem pracovních míst je důležitým prostředkem jak čelit vzniku slumů, nerovnosti a bídě. V publikaci *The state of African Cities 2010*¹ naráží autoři na fakt, že africká města jsou v dnešní době nefunkční, nespolupracující a neudržitelné oblasti, ve kterých se nachází malý ostrůvek bohatství oddělený od rychle rostoucí a chudnoucí většiny.

Pokud by byla demografická expanze využita ve prospěch ekonomického růstu a rozvoje skrze vyšší produktivitu, znamenala by urbanizace přínos.² Toho však ve většině rozvojových zemí není dosaženo, nevyjímaje země Afriky.

Nejen fáze demografického procesu určují růst či pokles urbanizace. Dalším faktorem je **migrace lidí z vesnic do měst**. Podle HOPA, 1998 by se tento jev dal rozdělit do dvou modelů. V prvním modelu je migrace způsobená touhou po nalezení lepších podmínek pro život a hledání práce (tzv. pull faktory). V druhém modelu je migrace jakýmsi výsledkem okolních podmínek (tzv. push faktory). K prvnímu modelu přispívá i fakt, že od koloniální nadvlády v Africe klesá konkurenceschopnost afrických zemědělců a zanikají tradiční zemědělské postupy. Růst počtu obyvatel ale musí být následován růstem potravinové základny. To znamená velký tlak na zemědělské, venkovské oblasti. Zastaralé technické a technologické podmínky na venkově výzvu rosoucí poptávky po potravinách nepodpořily. Naopak lidi z vesnic chudoba a nedostatek pracovních míst nutil k migraci do měst.

Do měst také odchází ve velkém množství mladí lidé, jejich očekávání nalezení pracovní pozice, lepšího bydlení či získání majetku, jsou však v drtivé většině neuspokojena. Mezi africkými rodinami panuje značná sounáležitost a lidé, kteří odchází do měst a jsou zde alespoň trochu úspěšní, veškeré své bohatství posílají svým rodinám na venkově, kde většinou zůstávají ženy, děti a starší lidé. Ti sice pracují v zemědělství, ale nevytváří dostatečný objem produkce potřebný pro obživu obyvatel žijících jak na vesnici, tak ve městě.

Ve druhém modelu hrají roli změny přírodních podmínek, které se projevují zejména v pásu Sahulu, kde dochází k desertifikaci a degradaci půd. Lidé, žijící na vesnici tím přichází o půdu vhodnou k obdělávání. Důsledkem tohoto je i ničení životního prostředí. K migraci lidí do měst prostřednictvím druhého modelu také může přispívat

¹ UN-HABITAT: *The state of African Cities 2010*, online

² UN-HABITAT: *The state of African Cities 2010*, online. Str. 54

neutěšená politická situace v mnoha zemích Afriky. Konflikty, zasahující vesnice, často nutí utlačované občany k odchodu do měst, která jsou podle nich bezpečnější.

Asi největším zásahem v dějinách sídelního systému Afriky byl **vliv kolonizátorů** a následný vznik hranic jednotlivých států, který narušuje přirozené etnické hranice jednotlivých národů. Zde by se dal hledat jakýsi prvopočátek většiny problémů afrického kontinentu. Váží se na něj hlavní etnické konflikty, separatistické tendence, diskriminace a již zmíněná migrace. Podle SHORTA, 1994 důsledkem kolonizace evropany došlo ke změnám ve významu jednotlivých měst i v jejich charakteru. Mnoho do té doby důležitých měst ztrácelo na svém významu

Evropané v Africe založili velké množství měst, především na pobřeží. Ta sloužila jako významné přístavy využívané k obchodním účelům. Z těchto měst se stávají centra veškerého rozvoje afrických zemí, což přetrvalo dodnes. Kolonizátoři zakládali nová hlavní města, která sloužila jako hlavní správa celé kolonie nebo oblasti. Například hlavní město Keni Nairobi založili Britové v roce 1905 a toto město už v roce 1919 patřilo k největším městům subsaharské Afriky¹.

Po pádu koloniální nadvlády v Africe došlo podle UN-HABITAT: The state of African Cities 2010, online k uvolnění kontrolování migrací do měst. To následně vedlo k rychlému populačnímu růstu. Také brzy po konci koloniální nadvlády se v mnoha centralizovaných politikách, zděděných od kolonizátorů, začala šířit korupce na úkor budování veřejných služeb, demokracie či liberalizace.

Současné rozmístění obyvatel na africkém kontinentu vidíme na *Mapě č.7* uvedené v příloze C.

V příloze A je uvedena *Tabulka 6.1.1.* kde je zachycen růst městské populace celkově ve světě. Dále jsou zde z celkového městského obyvatelstva vydělena data zvláště pro rozvinuté regiony světa a pro Afriku. Vidíme, že v současnosti žije ve světě více než 3,5 mld. lidí ve městech, což je právě polovina celkové populace světa.

Pokud se zaměříme na rozvinuté regiony světa², které tvoří kontrast k situaci v Africe, vidíme, že v roce 2010 ve městech rozvinutých regionů žije 75% populace. V Africe žije k témuž roku ve městech téměř 40% obyvatel, čemuž předcházela vysoký

¹ ŠINDLER, 1999. Str. 60

² Rozvinuté regiony: zahrnují všechny regiony Evropy a Severní Ameriky, Austrálie, Nového Zélandu a Japonska

nárůst. Oproti tomu v rozvinutých státech přírůstek již není zdaleka tak strmý a dramatický, jako je tomu v Africe.

Od roku 1970 můžeme říci, že se růst městské populace ve světě zpomaluje. V roce 1970 činí růst počtu městského obyvatelstva něco kolem 14% oproti roku 1965. V roce 1990 je tento růst oproti roku 1985 stále 14%. Avšak porovnání roku 2010 s rokem 2005 ukazuje již pouze desetiprocentní nárůst.

V případě Afriky je tomu spíše naopak a zpomalení nastává až ve vztahu let 1990 a 1995. Ale i tak je meziroční růst stále vysoký a činí něco kolem 20%. Současný nárůst mezi rokem 2005 a 2010 přesahuje 18%.

Úplně odlišná situace panuje v současnosti ve městech ekonomicky vyspělých zemí. Růst městské populace je již velmi pomalý, dlouhodobě nepřesahující desetiprocentní meziroční nárůst. Mezi roky 2005 a 2010 dokonce činil růst městského obyvatelstva pouze 3,44%. Vývoj podílu městského obyvatelstva můžeme vidět na *Grafu 6.1.1* v příloze B.

6.2 Zhodnocení urbanizace v západní a východní Africe

Sčítání lidu v afrických zemích nebylo plošně prováděno do 70. let 20. století, kdy se z iniciativy OSN provádělo poprvé. Proto jsou data o obyvatelstvu od roku 1950, která jsou dostupná na stránkách OSN¹ většinou pouze odhadované hodnoty.

Při podrobnějším zkoumání vývoje jednotlivých regionů se zaměříme na vývoj po roce 1970, kdy byl dokončen dekolonizační proces. Považujme tedy rok 1970 za rok, kdy se většina států ustálila ve svých hranicích a data by pak mohla být relevantnější a srovnatelnější. V příloze C jsou uvedeny *Tabulka 6.2.1* a *Tabulka 6.2.2*. Jsou zde zachycena data pro všechny dostupné roky - pro úplnost jsou v tabulkách uvedena i data pro roky 1950 až 1965, ačkoliv nejsou v práci dále analyzována. Z obou tabulek jasně vyplývá specifické postavení malých a ostrovních států. Již v úvodních kapitolách však byl definován požadavek vynechání ostrovních států. V tabulkách jsou proto uvedeny pouze pro ilustraci jejich extrémních hodnot a jsou zvýrazněny kurzívou.

6.2.1 Zhodnocení urbanizace v západní Africe

Základní charakteristika regionu v souvislosti s obyvatelstvem a jeho rozmístěním

Státy západní Afriky se nachází na rozhraní dvou zcela odlišných oblastí. V oblasti pásu Sahelu, kde je nedostatek srážek a kam se pomalu rozpíná saharská poušť a

¹ UN: World Urbanization Prospects: The 2009 Revision Population Database, online

oblastí v okolí Guinejského zálivu, kde problémům severu nečelí. Limitujícím faktorem pro osídlení a zemědělství v některých částech tohoto regionu jsou nemoci, jako malárie nebo spavá nemoc. Na rozdílné přírodní podmínky se váže i rozdílné hospodářské zaměření států.

Západní Afrika je region bohatý na nerostné suroviny. Nachází se zde zlato, diamanty, bauxit a ložiska železných rud. V příloze C je uvedena *Mapa č.6*, kde jsou vyobrazeny oblasti výskytu nerostných surovin v Africe. Mnohé země západní Afriky jsou ekonomicky orientované na těžební průmysl. Především těžba ropy je důležitým růstovým faktorem těchto zemí. Ve státech Guinejského zálivu jsou rozsáhlá ložiska ropy a zemního plynu. Podle zprávy ECA¹ právě vývoz ropy v regionu západní Afriky zapříčinil jeho rychlé zotavení z ekonomické krize. Těžba ropy je největší v Nigérii, ale těží se také v Ghaně.

Další významnou surovinou pro tento region je zlato. To se zde těží především v Ghaně, která se na africké produkci zlata podílela v roce 2009 z 18%² (největší podíl po Republice Jižní Afrika). Také v Mali a Guineje podle USGS¹ produkce zlata roste. Ghana vyniká také v těžbě manganu. V Sieře Leoně se těží diamanty, které jsou považovány za jedny z nejkvalitnějších diamantů vůbec. Velmi strategickou komoditou v západní Africe je uran. Niger se na produkci uranu v Africe podílel z 38%¹ v roce 2009 a ve světovém měřítku se pohybuje mezi třetím a pátým největším producentem uranu.

Ekonomika států západní Afriky závisí dále na službách, zvláště rostoucích v Ghaně a na zemědělství.

Vývoj měst a urbanizace v západní Africe

Města vznikala v západní části Afriky v průběhu 1. století př. n. l. především díky zemědělství.³ První velká sídla se objevovala v Nigérii, a to nejen na pobřeží jak tomu bylo zvykem v dobách kolonialismu. Podle článku OTISO, OWUSU, 2008 byl výraznějším zásahem do vývoje urbanizace vznik dálkového obchodu v 5. a 6. stol., který podpořil růst obyvatelstva měst. V případě západní Afriky probíhal obchod se státy severní Afriky. Příkladem může být tzv. *Trans-Saharan Caravan Trade*. Město Timbuktu v dnešním Mali bylo centrem tehdejšího obchodu. Již ve 14. století bylo město Timbuktu proslulé nejen svým bohatstvím, ale také jako centrum vzdělání.⁴

¹ UN ECA, online

² USGS: 2009 Minerals Yearbook Africa, online

³ SHORT, 1994. Str.186

⁴ WAWRA, G., 2008. Str. 212

V období koloniální nadvlády v západní Africe klesal počet obyvatel, především díky obchodování s otroky. ŠINDLER, 1999 uvádí další významný zásah kolonialismu, a to že důležitá města jako Dakar nebo Lagos vznikala právě jako pevnosti Evropanů. Po pádu kolonií podle DAŇKA, 2000 některé nově vzniklé státy měly snahu vybudovat nové hlavní město. „...samotný akt přestěhování vlády symbolizuje přerušování vazeb s koloniální historií a architektura nové metropole symbolizuje kulturu nové moci.“¹ Příkladem je Abuja v Nigérii, která nahradila do té doby hlavní město Lagos. Také Yamoussoukro, současné hlavní město Pobřeží Slonoviny, dostalo tuto funkci namísto Abidjanu. V *Tabulce 6.2.2* v příloze A, jsou uvedena data o podílu městského obyvatelstva ve státech západní Afriky za období (1950) 1970 až 2010. Již v roce 1970 ve městech západní Afriky žilo 21% obyvatel. V roce 1990 byla míra urbanizace západní Afriky 33% a v roce 2010 téměř 45%.

Státem, který měl v roce 1970 nejnižší míru urbanizace v západní Africe, byla podle dat UN² Burkina Faso – pouze necelých 6% obyvatel žilo v té době ve městech. V současnosti státem s nejnižší mírou urbanizace v západní Africe je Niger (17%). Naopak státem s nejvyšší mírou urbanizace je Senegal. Senegal však s odstupem dvaceti let své „prvenství“ státu s nejvyšší mírou urbanizace ztrácí na úkor Libérie, která má v roce 1990 téměř 41% obyvatelstva žijícího ve městech. V současnosti je podíl městského obyvatelstva v Libérii 48%. Nejvyšší podíl obyvatelstva žijícího ve městech je na území Gambie. V absolutní hodnotě nejvíce lidí ve městech žije v Nigérii. Graficky je tento vývoj městského obyvatelstva zachycen na *Grafu 6.2.1* v příloze B a také přehledně zobrazen na *Mapě č.3* v příloze C.

6.2.2 Zhodnocení urbanizace ve východní Africe

Základní charakteristika regionu v souvislosti s obyvatelstvem a jeho rozmístěním

Státy, které byly zařazeny do regionu východní Afriky, se rozkládají na velmi členitém terénu - z velké části v okolí nejvyšších pohoří Afriky. Etiopská vysočina tvoří hlavní rozvodí Afriky, kde se nachází oblast Velkých jezer. Zdejší jezera poskytují nejen vodu pro zavlažování, ale také zdroj obživy pro místní obyvatele. Tento region je rovněž spojený s Východoafrickou příkopovou propadlinou, ovlivněnou sopkami a tektonickými pohyby. Krása zdejší přírody dala vzniknout mnoha národním parkům - Serengeti,

¹ DANĚK, 2000. Str. 28

² UN: World Urbanization Prospects: The 2009 Revision Population Database, online

Kilimanjaro, Masai Mara, Mt. Kenya, Virunga. To přináší regionu obrovský potenciál pro cestovní ruch.

Dále jsou pro ekonomiku této oblasti důležité služby a jejich „vývoz“. Příkladem jsou telekomunikace. Podle ECA¹ se tento sektor výrazně rozvíjí v Keni. Nezastupitelnou roli ve východní Africe stále nese zemědělství, rostoucí zejména v Etiopii. Východní Afrika je regionem velmi málo prozkoumaným v oblasti nerostných surovin. Těží se především v Tanzanii¹, a to zlato a drahokamy. Do budoucna se zde také počítá s těžbou niklu a uranu². Opět lze rozmístění nerostných surovin sledovat na *Mapě č.6* uvedené v příloze C. V tomto regionu je vidět minimum prozkoumaných oblastí výskytu nerostných surovin, jak již bylo zmíněno.

Vývoj měst a urbanizace ve východní Africe

V případě východní Afriky docházelo k rozvoji měst na pobřeží. Tento jev byl následkem obchodu probíhajícího mezi východní Afrikou, Indií a arabskými státy. Prosperujícím obchodním a přístavním městem byla ve východní Africe Mombasa ale i Malindi. Také Mogadišo bylo významným městem, především ve vztahu k arabským státům. Město Sofala, ležící v dnešním Mozambiku, mělo značnou roli v obchodování se zlatem. Rozvoj měst v kontinentální oblasti východní Afriky začal až v polovině 19. stol., kdy do vnitrozemí začali pronikat Arabové a Svahilci³.

Situace v regionu východní Afriky po roce 1970 je jednoznačná ve smyslu státu s nejvyšším podílem městského obyvatelstva. Vzhledem k velmi malé rozloze státu Džibutsko se dá předpokládat jeho dominantní postavení, viz *Tabulka 6.2.1* v příloze A. Již v roce 1970 obývalo městské regiony Džibutska více jak 60% obyvatelstva. V roce 1990 zde žilo 75% obyvatelstva ve městech a tento podíl se již dále příliš neměnil. V roce 2010 ve městech Džibutska žilo 76% jeho obyvatel. V přepočtu na absolutní hodnoty žilo v roce 2010 v městských regionech Džibutska 670 tisíc obyvatel.

Komplikovanější situace nastává při hledání státu s nejnižším podílem městského obyvatelstva ve východní Africe. V roce 1970 tímto státem byla Burundi, pouhých 2,4% obyvatel žilo na územích klasifikovaných jako městské. V 90. letech byl podíl městského obyvatelstva v Burundi již více než 6%, oproti tomu v sousední Rwandě pouze 5,5%. Situace se v průběhu posledních dvaceti let opět změnila a Burundi se stává státem

¹ UN ECA, online

² USGS, 2009 Minerals Yearbook Tanzania, online

³ OTISO, OWUSU, 2008

s nejnižším podílem (11%) městského obyvatelstva ve východní Africe, následována Ugandou (13%) a Rwandou (19%). Ale i tak žije v těchto státech v absolutních hodnotách více lidí ve městech než na území Džibutska. V Burundi je to 937 tisíc městských obyvatel. Vývoj podílu městského obyvatelstva je znázorněn na *Grafu 6.2.2* v příloze B, kde můžeme jasně vidět vysoké hodnoty pro Džibutsko. A následně také na *Mapě č.2* viz příloha C, kde je viditelné, že Džibutsko se od ostatních států velmi odlišuje.

6.2.3 Porovnání urbanizace ve východním a západním regionu Afriky

Kritéria pro porovnání situace v regionech jsem si stanovila následovně:

- ▶ Míra urbanizace států porovnávaných regionů (počet států v jednotlivých kategoriích míry urbanizace)
- ▶ Procento městské populace žijící ve slumech
- ▶ Počet měst s počtem obyvatel nad 1 milion

Výběr kritérií byl závislý na dostupnosti dat pro jednotlivé státy. Kritéria by měla postihnout situaci, která panuje ve vybraných regionech ve vztahu k jevu urbanizace států.

V kapitole věnované výběru zájmového území jsem uvedla, že tyto dva regiony jsou si velmi podobné. Po vynechání ostrovních států se počet států vstupujících do komparační analýzy v jednotlivých regionech liší pouze jedním státem, ku prospěchu západní Afriky. Tento poměr se však v průběhu analýzy mění - data nebyla dostupná u všech ukazatelů pro všechny státy. K jednotlivým krokům srovnání jsou přikládány i tabulky, ve kterých jsou žlutou barvou zvýrazněny nejvíce rozdílné hodnoty.

Pro porovnání situace v jednotlivých regionech jsem jako první způsob vybrala urbanizaci nejvíce podchycující ukazatel, samotnou **míru urbanizace** (procento obyvatel žijících ve městech). Vytvoření jednotlivých kategorií proběhlo nezávisle na počtu dat v daných kategoriích. Při porovnávání došlo k rozřazení států příslušných ke zvoleným regionům do jednotlivých kategorií míry urbanizace. Srovnání bylo provedeno na základě dat pro roky 1990, 2010, 2020. Rok 1990 byl zvolen pro ilustraci minulosti a jako výhledový rok byl zvolen rok 2020.

Z *Tabulky č.1* můžeme vyčíst poměrně odlišné hodnoty pro jednotlivé regiony. Vidíme jasnou dominantu regionu západní Afriky v kategoriích 30,01% - 40% a 40,01% - 50%. V roce 1990 se v kategorii 30,01% - 40% nacházelo devět států, kdežto ve východní Africe pouze jeden. V tom samém roce se v západní Africe nacházel jeden stát, který měl

míru urbanizace přesahující 40%, konkrétně Libérie 49%. V tomto roce se v této kategorii ve východní Africe nenacházel žádný stát. To svědčí o tom, že v tomto roce na ve východní Africe nacházela většina států pod hranicí třicetiprocentní míry urbanizace.

Pokud se ale posuneme do kategorie 60,01% a více, nastává opačná situace a dominantní postavení získává díky Džibutsku východní Afrika. S odstupem 20 let se situace více méně nemění. Západní Afrika dominuje počtem států ve středních kategoriích urbanizace (30% - 60%), oproti tomu východní Afrika převyšuje západní v kategorii nad 60%, Džibutsko 76,2%. Až při sledování prognóz v roce 2020 můžeme říci, že podle tohoto kritéria celkově přesahuje západní Afrika východní. Do kategorie 60,01% a více se dostává Gambie s 65% obyvatel žijících ve městech.

Tabulka č. 1 - Počet států západní a východní Afriky v kategoriích podle míry urbanizace v roce 1990, 2010, 2020

region	Západní Afrika			Východní Afrika		
	1990	2010	2020	1990	2010	2020
počet států v dané kategorii	15			14		
míra urbanizace [%]						
méně než 10%	0	0	0	2	0	0
10,01% - 20%	2	1	1	6	5	3
20,01% - 30%	3	2	0	4	3	4
30,01% - 40%	9	3	2	1	5	3
40,01% - 50%	1	6	6	0	0	3
50,01% - 60%	0	3	5	0	0	0
60,01% a více	0	0	1	1	1	1
průměrná míra urbanizace [%]	31,7	40,63	46,28	24,14	29,85	34,13

Zpracováno dle dat: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online

Dalším kritériem pro porovnání urbanizace v regionech západní a východní Afriky jsem si zvolila jev, vyjadřující jakousi kvalitu urbanizace v regionech - **procento městské populace žijící ve slumech**. Zde již nebyla dostupná data pro všechny státy, především pro státy východní Afriky. Do analýzy tedy pro západní Afriku vstupuje 14 států a pro východní Afriku pouze 10 států¹. V tomto případě vzhledem k nekontinuitě dat neproběhne srovnání v čase.

Z Tabulky č.2 by se dalo konstatovat, že oba regiony jsou si v tomto ohledu podobné. Průměrné procento městské populace žijící ve slumech je 63% v západní Africe a 64% ve východní Africe. Ve východní Africe se většina států pohybuje v rozmezí 50,01% - 80%. V žádném státě ve východní Africe nepřesahuje podíl obyvatel žijících ve slumech

¹ Data nebyla dostupná pro: Ugandu, Džibutsko, Eritreu, Malawi

na městském obyvatelstvu 80%. V případě západní Afriky se většina států nachází mezi 40,01% - 70% obyvatel měst žijících ve slumech. Zde však celkový průměr výrazně zvedá situace ve městech v Sieře Leoně (97%). Podíl obyvatel měst žijících ve slumech je znázorněn na *Mapě č.4*, uvedené v příloze C.

Tabulka č. 2 - Procento městské populace žijící ve slumech států západní a východní Afriky v letech 2005/2007¹

<i>region</i>	Západní Afrika	Východní Afrika
<i>počet států v dané kategorii</i>	14 ¹	10 ¹
<i>procento městské populace žijící ve slumech [%]</i>		
méně než 40%	1	1
40,01% - 50%	3	0
50,01% - 60%	2	2
60,01% - 70%	4	3
70,01% - 80%	1	4
80,01% - 90%	2	0
90,01% a více	1	0
průměrné procento městské populace ve slumech [%]	62,9	63,8

¹ v závislosti na dostupnosti dat

Zpracováno dle dat: UN: Slum population as percentage of urban, online

Posledním ukazatelem sloužícím pro porovnání stavu ve vybraných regionech je **počet městských aglomerací nad jeden milion obyvatel**. Data byla bez problémů dostupná pro všechny státy, pouze některé státy do analýzy nevstupují, jelikož se v nich nevyskytují tak velké městské aglomerace. Ve východní Africe můžeme zmínit Eritreu, Zambii či Džibutsko. V případě západní Afriky se jedná o tři státy: Benin, Gambii, Guinea-Bissau. Počet států se v průběhu sledovaného období mění v závislosti na růstu populace v aglomeracích. Je však v obou regionech velmi podobný.

V *Tabulce č.3* vidíme, že v regionu západní Afriky se již v roce 1990 nacházelo celkem šest aglomerací s populací přesahující 1 mil. obyvatel. Tři z toho s počtem obyvatel větším než 2 mil. Ve východní Africe bylo celkem pět aglomerací, a to v nejnižší kategorii. V následujících letech se počet aglomerací zvyšuje, především v případě západní Afriky. Na území osmi států se nacházelo již patnáct městských aglomerací nad 1 mil. obyvatel. Největší z nich, aglomerace Lagosu měla přes 10,5 mil. obyvatel. Oproti tomu se tak velké městské aglomerace ve východní Africe nevyskytují. Největšími městskými aglomeracemi jsou Addis Abeba (2 930 tis. obyv.) a Nairobi (3 523 tis. obyv.). V roce 2020 se předpokládá, že na území západní Afriky bude v devíti státech dvacet městských aglomerací s více jak milionem obyvatel. Největší bude v tomto ohledu stále Lagos,

s velkým odstupem následován aglomerací Abidjanu (5,5 mil. obyv.). Ve východní Africe v tom samém roce bude na území devíti států ležet celkem jedenáct městských aglomerací s více jak milionem obyvatel. Předpokládá se, že největšími z nich budou aglomerace měst Nairobi (5,2 mil. obyv.) a Dar es Salaam (5,1 mil. obyv.).

V tomto ohledu tedy můžeme usoudit, že mnohem více aglomerací s více jak milionem obyvatel se nachází a bude nacházet na území západní Afriky. O tomto svědčí také vytvořená *Mapa č.1* přiložená v příloze C.

Tabulka č. 3 - Počet městských aglomerací nad 1 milion obyvatel počtu obyvatel v roce 1990, 2010 a 2020

<i>region</i>	Západní Afrika			Východní Afrika		
<i>rok</i>	1990	2010	2020	1990	2010	2020
<i>počet států</i>	4	8	9	5	9	9
<i>počet obyvatel v aglomeracích [tisíc]</i>	<i>počet aglomerací v dané kategorii</i>			<i>počet aglomerací v dané kategorii</i>		
1000-2000	3	9	9	5	7	3
2001-3000	2	3	5	0	1	5
3001-4000	0	1	3	0	2	1
4001-5001	1	1	1	0	0	0
5001-6000	0	0	1	0	0	2
6001 a více	0	1	1	0	0	0
celkem aglomerací nad 1mil obyv.	6	15	20	5	10	11

Zpracováno dle dat: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online

Porovnání proběhlo na základě tří druhů dostupných dat o procentu městské populace, velikosti městských aglomerací (nad jeden milion obyvatel) a procentu městské populace žijící ve slumech.

Z analýz jednotlivých dat by se dalo usoudit, že urbanizace je mohutnější v západní Africe. Procento populace žijící ve městech je zde vyšší, než je tomu ve východní Africe. Také se na území západní Afriky nachází více městských aglomerací s počtem obyvatel více než jeden milion. Tomuto faktu výrazně vévodí městská aglomerace Lagosu ležícího na pobřeží Nigérie. Pro procento městské populace žijící ve slumech se výsledky nepodstatně odlišují. Přihlédneme-li také k nevyrovnaným počtům států vstupujících do této komparační analýzy, nemůžeme jednoznačně určit „vítěze“.

6.2.4 Statistický vztah socioekonomických ukazatelů a míry urbanizace

Socioekonomické ukazatele jsem se snažila vybrat na základě znalostí o urbanizaci, nastudovaných z příslušné literatury. V úvodní kapitole již bylo zmíněno, že ukazatelů ovlivňujících a umocňujících urbanizaci, či s ní spojovaných, je velké množství. Pro potřeby mé bakalářské práce bylo pro zařazení jevu do analýzy klíčové nejen splnění požadavku vztahu s urbanizací, ale také jejich dostupnost v podobě kvantitativních dat.

Jako prvotní ukazatele jsem zvolila HDP a HDI. Po prostudování databází a logické úvaze jsem do analýzy dále vybrala tato data:

- ▶ Přirozený přírůstek obyvatel
- ▶ Podíl zaměstnaných osob v zemědělství na celkovém počtu ekonomicky aktivních osob
- ▶ Podíl zaměstnaných osob v průmyslu na celkovém počtu ekonomicky aktivních osob

Prvním krokem ve statistickém zkoumání urbanizace je zjištění existence a síly závislosti mezi urbanizací a HDP na jednoho obyvatele, a urbanizací a HDI. V tomto případě došlo k sestrojení XY bodových grafů (korelačních diagramů), zjištění zda mezi těmito prvky existuje závislost, vypočítání korelačního koeficientu a následně podrobnějšímu popisu vývoje závislosti pomocí uvedených XY grafů sestrojených pro oba zájmové regiony a roky 2000 a 2010. Zde lze velmi názorně odečíst vývoj a porovnávat jednotlivé vztahy a změny mezi proměnnými.

Předpokladem pro průzkum těchto dvou závislostí je fakt, že „urbanizace je nevyhnutelným výsledkem vývojového procesu“¹. Může být spojována s růstem bohatství ale i životních standardů. Je ale potřeba, aby růst urbanizace byl následován růstem infrastruktury, ubytovacích kapacit a v neposlední řadě na tento jev musí reagovat vlády států.

- Jako prvním se budeme věnovat vztahu mezi **mírou urbanizace a HDP na jednoho obyvatele**. „Je jedno, zda urbanizace umocňuje ekonomický růst či ekonomický růst umocňuje urbanizaci, je však jasné že urbanizace a růst jdou pospolu.“²

V publikaci State of the World's Cities² autoři uvádí, že urbanizace by mohla být jakýmsi ukazatelem bohatství: „Většina národů s vysokým HDP na jednoho obyvatele patří mezi nejvíce urbanizované, stejně jako většina z těch s nízkými příjmy na hlavu patří

¹ UN-HABITAT, State of the World's Cities 2010/2011, online. Str.5

mezi nejméně urbanizované.“ Je zde uvedeno, že v roce 2005 měly země OECD¹ o 57% vyšší HDP na jednoho obyvatele, než převážně venkovské regiony. V případě afrických států je tento „indikátor“ bohatství méně spolehlivý, než je tomu podle UN-HABITAT² u jiných regionů. V subsaharské Africe je vyšší míra urbanizace, než například v jižní Asii, ale HDP na jednoho obyvatele těchto afrických zemí je nižší, než v případě méně urbanizované jižní Asie. Může to být zapříčiněno konflikty, které bez růstu HDP na obyvatele zvyšují podíl obyvatel stěhujících se do měst. Také do veřejných statistik nevstupují data za neoficiální ekonomiku³. Přitom je odhadováno, že neoficiální aktivity poskytují v některých zemích Afriky až 93% nových pracovních míst a 61% zaměstnanosti ve městech. Jednoduše řečeno, růst HDP nedostatečně zvyšoval příjmy na hlavu tak, aby byla překonána chudoba.

Autoři zabývající se urbanizací Afriky také často zmiňují Afriku, jako kontinent, kde se vyskytuje tzv. urbanizace bez růstu. Podle KESSEDES, 2005 to není zcela pravda. Uvádí, že Afrika nemůže být jednoduše charakterizována jako „urbanizace bez růstu“. Hospodářský růst v posledním desetiletí pochází převážně z měst a odvětví na něj vázaných (průmysl, služby). Jen města nenaplnila jejich produkční potenciál díky nedbalosti a špatnému managementu. Tento jev může být spíše spojován s ekonomickým růstem, který není následovaný redukcí slumů.⁴

Data byla dostupná pro všechny státy pro oba zvolené roky, kromě Somálska, u kterého nebyla data o HDP na jednoho obyvatele na stránkách WB⁵ dostupná. Na *Grafu č.1* a *Grafu č.2* vidíme sestrojené XY bodové grafy, kde je znázorněn vztah mezi HDP na jednoho obyvatele a mírou urbanizace pro státy regionů za roky 2000 a 2010. Z grafů lze vyčíst, že mezi ukazateli existuje pozitivní lineární závislost. Z toho tedy podle statistické metody regresní analýzy můžeme konstatovat, že s růstem městské populace roste HDP na jednoho obyvatele. Při výpočtu korelačních koeficientů pro oba regiony pro roky 2000 i 2010 (viz *Tabulka 6.2.4.1*, příloha A), vidíme silnou závislost pro region západní Afriky.

¹ Seznam členských států je dostupný na WWW:

http://www.oecd.org/countrieslist/0,3351,en_33873108_33844430_1_1_1_1_1,00.html

² UN-HABITAT, State of the World's Cities 2010/2011, online

³ Jedná se o obchod či směny prováděné mimo státní kontrolu. Patří sem například bártrová směna zboží a služeb, vzájemná výpomoc, pomocné práce, pouliční obchod a podobné přímé obchodní činnosti. Příjem vytvořený prostřednictvím neoficiální ekonomiky není obvykle zaznamenán pro účely zdanění a často není zahrnut do výpočtů HDP. Zdroj: *Business dictionary*, [online], Citováno dne 7.2.2012. Dostupné z WWW: <http://www.businessdictionary.com/definition/informal-economy.html>

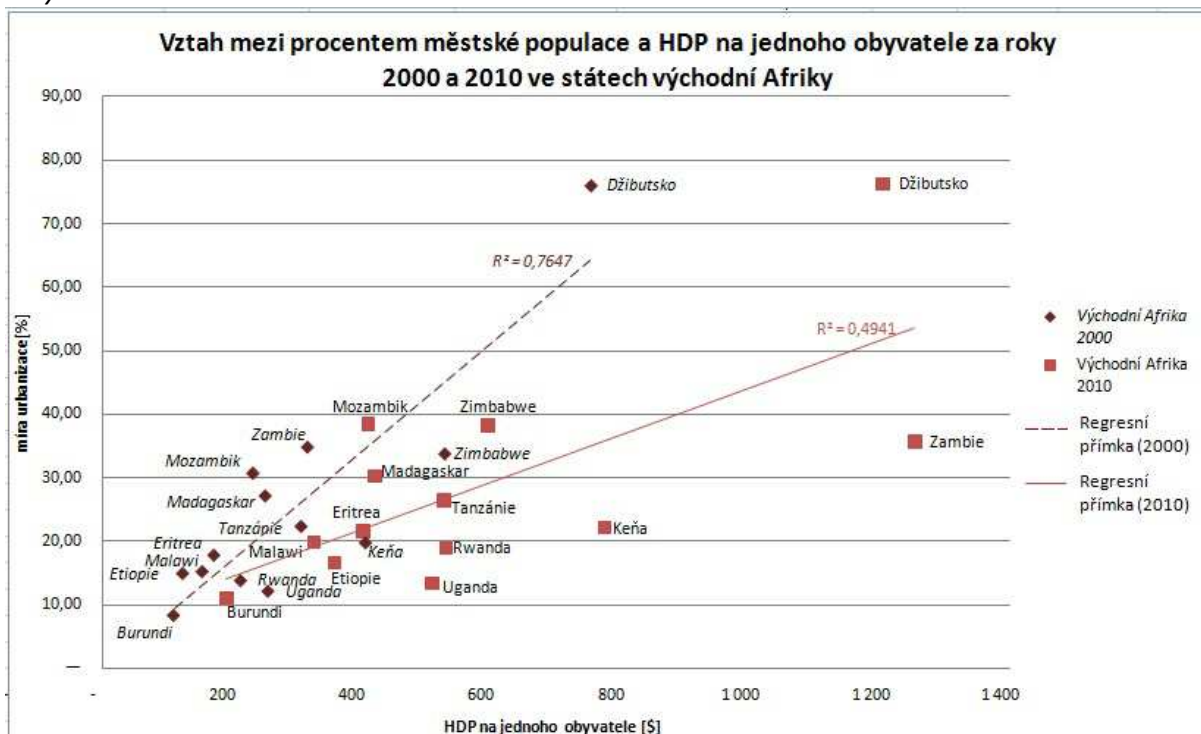
⁴ UN-HABITAT: State of the World's Cities 2010/2011, online. Str. 28

⁵ WB: GDP per capita, online

Především v roce 2000 je hodnota korelačního koeficientu velmi vysoká, a to 0,88. V případě východní Afriky je korelace slabší a pro oba roky velmi podobná (0,49 pro rok 2000 a 0,44 pro rok 2010).

Rozeberme si podrobněji situace v jednotlivých regionech: Na *Grafu č.1* vidíme graficky vyjádřený vztah mezi procentem městské populace a HDP na jednoho obyvatele za roky 2000 a 2010 ve státech východní Afriky. V roce 2000 regresní přímka vztah vystihuje přesněji. V obou případech však vidíme, že s rostoucí mírou urbanizace roste i HDP na jednoho obyvatele. Z grafu lze také velmi dobře vyčíst vývoj hodnot mezi zvolenými roky. Například v případě Zambie je patrný velký růst HDP v přepočtu na jednoho obyvatele bez výrazného růstu míry urbanizace.

Graf č. 1 - Vztah mezi HDP na jednoho obyvatele a mírou urbanizace ve státech východní Afriky pro roky 2000 a 2010

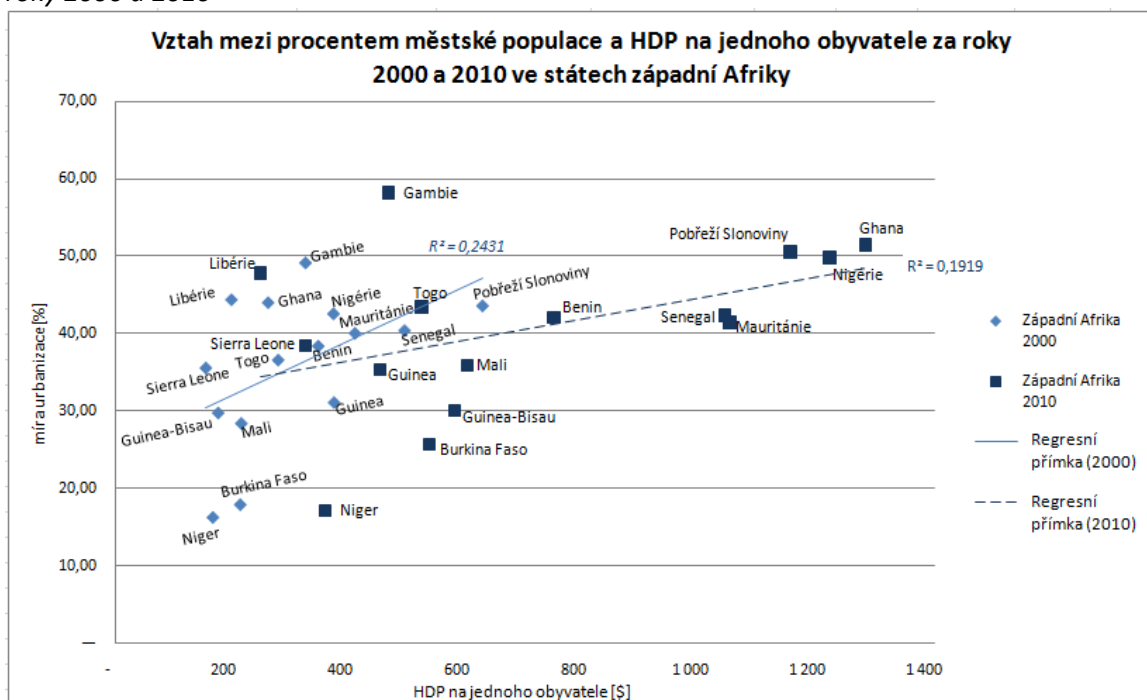

Zpracováno dle dat: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online a WB: GDP per capita, online

Grafické znázornění proběhlo také u států západní Afriky. Lineární přímka již tak přesně vztah nevystihuje. I přesto je síla závislosti velmi vysoká. Pro rok 2000 je hodnota korelačního koeficientu 0,88 a pro rok 2010 0,70. Z *Grafu č.2* lze pozorovat, že v případě západní Afriky byl výraznější růst HDP na obyvatele zaznamenán u více států, než tomu bylo v případě východní Afriky. Například velký nárůst HDP na jednoho obyvatele bez výraznějšího nárůstu míry urbanizace vykázaly státy jako Ghana, Nigérie, Mauritánie,

Senegal či Pobřeží Slonoviny. V případě Guinei-Bissau roste HDP na jednoho obyvatele téměř bez následného růstu míry urbanizace.

Graf č. 2 - Vztah mezi HDP na jednoho obyvatele a mírou urbanizace ve státech západní Afriky pro roky 2000 a 2010

Zpracováno dle dat: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online a WB: GDP per capita, online

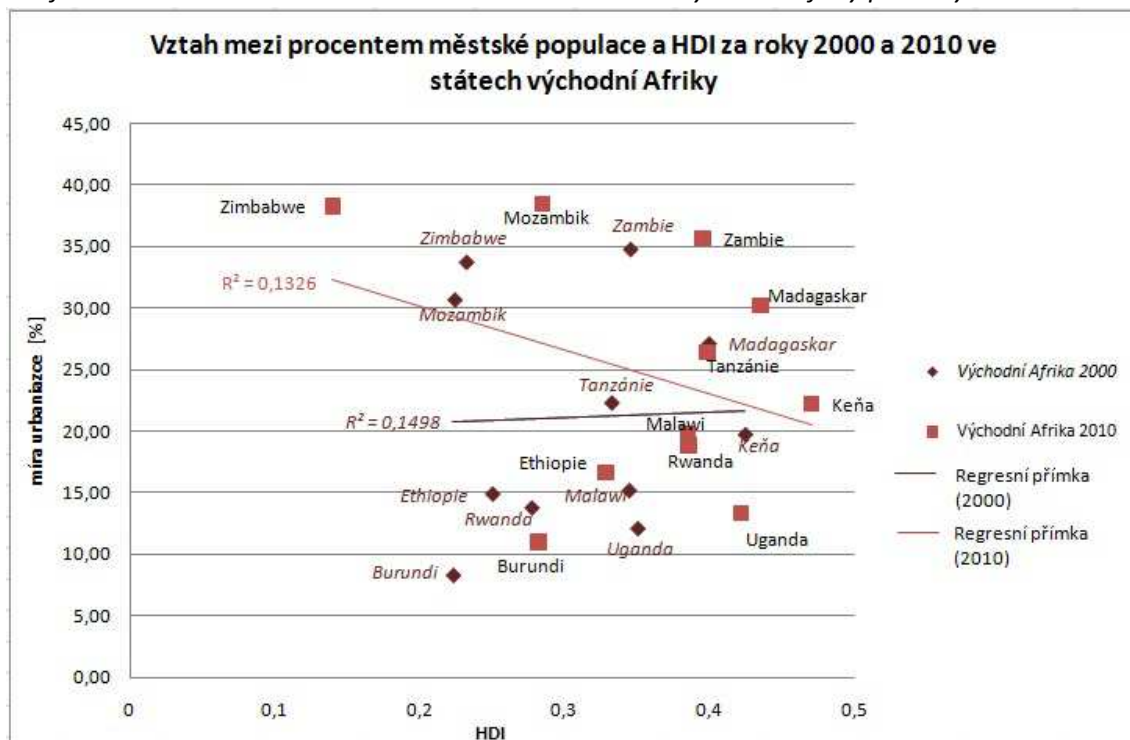
- Zkoumala jsem také vztah **míry urbanizace a HDI**. HDI byl použit pro statistické analýzy v publikaci UN-HABITAT: The state of African Cities 2010, online. Podle autorů této studie je HDI vhodnější pro vystižení vztahu mezi urbanizací a rozvojem státu. Je v něm zakomponován nejen ekonomický ale i sociální růst.

Pro analýzu dat o východní Africe byla dostupná data¹ pouze pro 11 států. Vztah mezi procentem městské populace a HDI pro státy východní Afriky vidíme zobrazený na Grafu č.3. Podle této statistické analýzy nemůžeme s jistotou říci, zda mezi těmito daty existuje lineární vztah. Z grafu je možno pouze vypořadovat změnu stavu mezi roky 2000 a 2010. U většiny států došlo v roce 2010 k růstu HDI i míry urbanizace. Pouze v případě Zimbabwe došlo k poklesu hodnoty indexu lidského rozvoje při růstu urbanizace. To mohlo být způsobené propadem ekonomických ukazatelů v roce okolo roku 2008². Výpočet korelačního koeficientu pro východní Afriku také vypovídá o slabé závislosti, především pro rok 2000, viz Tabulka 6.2.4.1.

¹ UNDP: The Human Development Index (HDI), online

² Zimbabwe: Ekonomická charakteristika země [online]. Businessinfo.cz. Citováno dne 20.3.2012. Dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/zimbabwe-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001503/>

Graf č. 3 - Vztah mezi HDI a mírou urbanizace ve státech východní Afriky pro roky 2000 a 2010

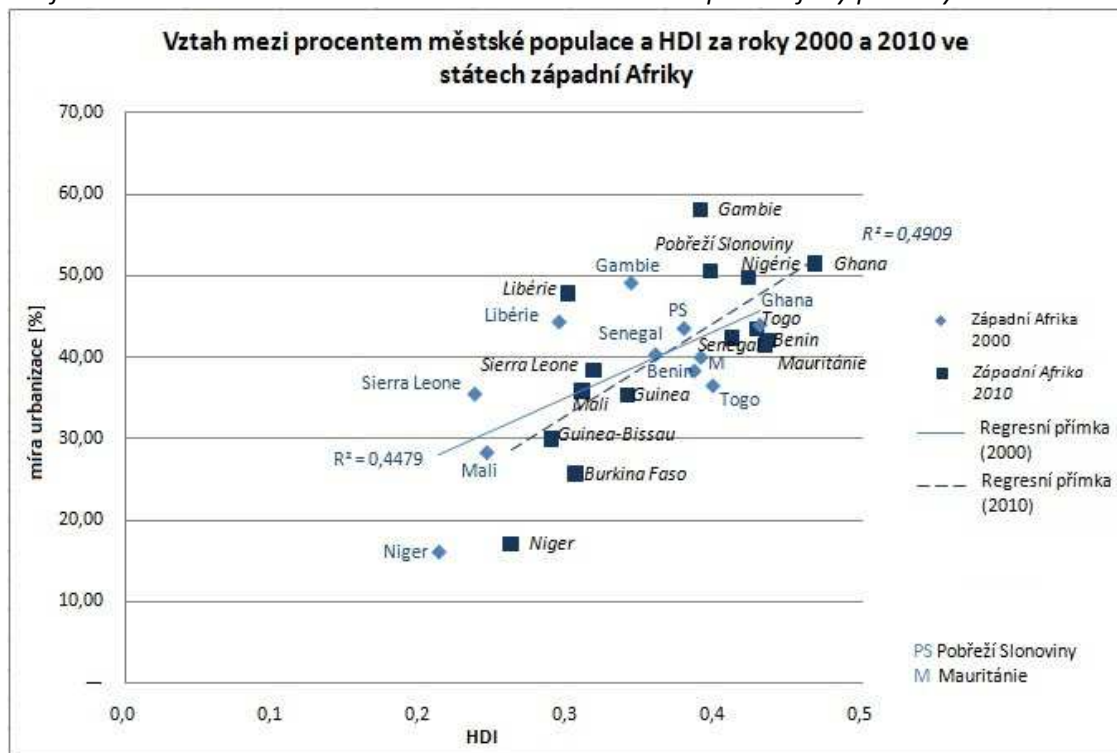

Zpracováno dle dat: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online a UNDP: The Human Development Index (HDI), online

HDI nebyl pro všechny státy západní Afriky dostupný pro rok 2000. Avšak pro rok 2010 již ano. Tyto státy jsem do regrese v roce 2010 taktéž zahrnula, aby byla zvýšena prokazatelnost. Jednalo se o Guineu, Guineu-Bissau, Nigérii a Burkinu Faso. Pro tyto státy tedy z Grafu č.4 nemůžeme vyčíst změnu oproti roku 2000. Pro všechny státy je charakteristický růst míry urbanizace současně s růstem HDI.

Z dat dostupných pro státy západní Afriky je již rostoucí lineární závislost na Grafu č.4 patrnější. Regresní přímka proložená daty za rok 2010 má spolehlivost R^2 téměř 0,5. Můžeme tedy dle této statistické metody říci, že v západní Africe je předpoklad, že s rostoucí mírou urbanizace poroste i index lidského rozvoje HDI. Korelační index je uveden v Tabulce 6.2.4.1 v příloze A. Poukazuje u obou roků na silnější závislost (0,67 pro r.2000 a 0,70 pro r.2010).

Graf č. 4 - Vztah mezi HDI a mírou urbanizace ve státech západní Afriky pro roky 2000 a 2010

Zpracováno dle dat: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online a UNDP: The Human Development Index (HDI), online

Do analýzy byly zahrnuty i následně zvolené ukazatele:

- **Přirozený přírůstek obyvatel** - byl vybrán jako ukazatel umocňující urbanizaci. TOUŠEK, 2008 či HOPE, 1998 uvádí vysoký přirozený přírůstek jako faktor v současnosti nejvíce umocňující růst městského obyvatelstva v rozvojových zemích. Do korelace vstupuje celkový počet států pro oba regiony. Přirozené přírůstky obyvatelstva pro jednotlivé státy vybraných regionů jsou znázorněny na kartogramu - Mapa č.5 v příloze C.

Průměrný přirozený přírůstek ve východní Africe je 2,6%. Hodnoty jsou v případě přirozeného přírůstku podle PRB¹ nejvyšší v Ugandě (3,4%), naopak nejnižší hodnoty jsou uvedeny pro Zimbabwe (1,3%) a Džibutsko (1,9%). V západní Africe je průměrná hodnota přirozeného přírůstku téměř totožná s průměrem v Africe východní (2,8%). Nejvyšších hodnot dosahuje přirozený přírůstek obyvatel v Nigeru (3,6%) a Burkině Faso (3,4%). Nejnižší hodnoty však neklesají pod 2%. Guinea-Bissau a Pobřeží Slonoviny mají přirozený přírůstek těsně nad hranicí 2%, konkrétně 2,3%.

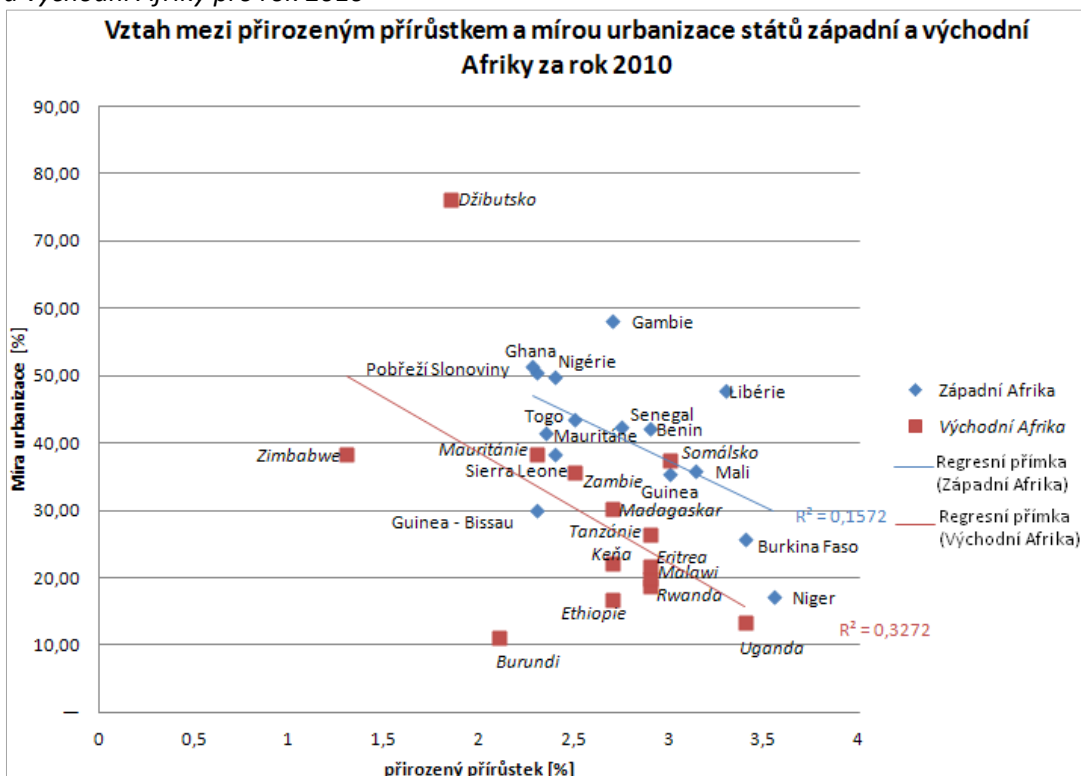
Při sestavení XY bodového Grafu č.5 můžeme vidět klesající lineární závislost mezi přirozeným přírůstkem a mírou urbanizace. Regresní přímka lépe vystihuje situaci v západní Africe. Korelační koeficienty jsou v obou regionech téměř totožné a poukazují

¹ PRB: 2010 World Population Data Sheet, online

na silnější závislost. Jsou uvedeny v *Tabulce 6.2.4.1* v příloze A. Na západní Afriku připadá hodnota síly závislosti o něco vyšší, a to -0,56 a na východní Afriku hodnota závislosti nižší, a to -0,53. Z hodnot se nejvýrazněji vyčleňuje Džibutsko, kde na v tomto regionu výjimečně nízký přirozený přírůstek připadá nejvyšší podíl městského obyvatelstva.

Zde se tedy pomocí statistických metod nepotvrdilo, že vyšší přirozený přírůstek znamená vyšší míru urbanizace. Jak je uvedeno v TOUŠKOVI, 2008: „...v rozvíjejících se státech...k růstu městské populace přispívá nejen migrace z venkova, ale také vysoké přirozené přírůstky obyvatel ve městech.“ Pro potřeby této analýzy by se tedy spíše hodila data o přirozeném přírůstku pouze pro městské regiony. Dále by zde bylo vhodnější zabývat se vývojem tohoto jevu. Toto jsem se pokusila doložit a prověřit následným sesbíráním dat také pro rok 2000. Ty jsem společně s daty za rok 2010 vložila do *Grafu 6.2.4.1* pro státy západní Afriky a do *Grafu 6.2.4.2* pro státy východní Afriky (viz příloha B). Zde vidíme, že se vývoj v jednotlivých státech liší. Oproti tomu však tento jev koreluje se stále rostoucí urbanizací. I tak tedy nelze pomocí této statistické metody tak složitý a jinými faktory ovlivňovaný vztah popsat.

Graf č. 5 - Vztah mezi přirozeným přírůstkem obyvatel a mírou urbanizace ve státech západní a východní Afriky pro rok 2010

Zpracováno dle dat: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online a PRB: 2011 World Population Data Sheet, online

- Vyšší podíl zaměstnaných osob v zemědělství na celkovém počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva je předpokladem k udržení lidí ve venkovském prostředí. Dle KESSIDES, 2005 omezování přitažlivosti venkova, kde je především koncentrováno zemědělství, vede k migracím do měst.

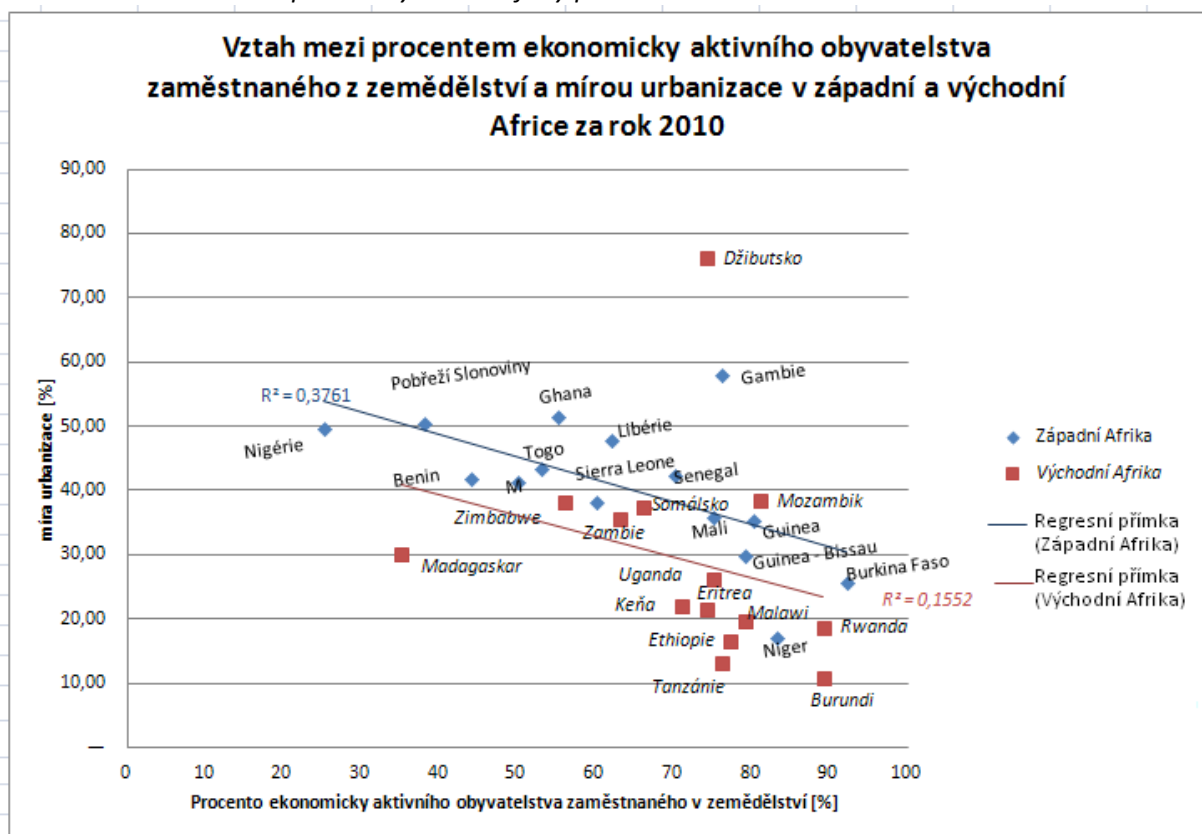
Při zjištění průměrných hodnot pro oba regiony vyznačuje mnohem vyšší hodnotu východní Afrika, 75% ekonomicky aktivního obyvatelstva je dle dat organizace FAO¹ zaměstnáno v zemědělství. V západní Africe je tato hodnota nižší, pouze 63%. Například v západní Africe připadají nejvyšší hodnoty na Burkinu Faso, zde je podle dat FAO¹ téměř 92% ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnáno v zemědělství. V tomto státě je naopak velmi nízká míra urbanizace. Oproti tomu na druhém konci řady osamoceně stojí Nigérie, zde je ve zvoleném roce 2010 zaměstnáno v zemědělství pouze 25% ekonomicky aktivního obyvatelstva při míře urbanizace 50%.

Vyrovnanější hodnoty v případě zaměstnanosti v zemědělství nacházíme ve východní Africe. Nejnižších hodnot dosahuje zaměstnanost ekonomicky aktivního obyvatelstva v zemědělství na Madagaskaru - pouze 25% ekonomicky aktivního obyvatelstva je zaměstnáno v zemědělství při míře urbanizace 30%. V Zimbabwe se nachází druhý nejnižší podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství, i tak ale přesahuje polovinu ekonomicky aktivního obyvatelstva (56%) při míře urbanizace 38%. Nejvyšší hodnoty jsou zde 89% pro Burundi (míra urbanizace 11%) a Rwandu (míra urbanizace 19%).

Sílu vztahu tohoto ukazatele a míry urbanizace vystihují vypočítané korelační koeficienty uvedené v *Tabulce 6.2.4.1* v příloze A. Pro západní Afriku podle výpočtů byla zjištěna jedna z nejsilnějších závislostí napříč všemi studovanými dodatečnými ukazateli, a to -0.61. V případě východní Afriky byla síla závislosti mezi ekonomicky aktivním obyvatelstvem a mírou urbanizace výrazně slabší, jen -0,27. Z klesající závislosti znázorněné na *Grafu č.6* můžeme směle potvrdit prvotní úvahu, že zaměstnanost lidí v zemědělství je předpokladem pro udržení lidí ve vesnických regionech, tzn. čím nižší míra urbanizace, tím vyšší podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství. Jak již bylo uvedeno, především v případě západní Afriky.

¹FAO: PopSTAT, online

Graf č. 6 - Vztah mezi procentem ekonomicky obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství a mírou urbanizace ve státech západní a východní Afriky pro rok 2010

Zpracováno dle dat: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online a FAO: PopSTAT, online

- Podíl zaměstnaných osob v průmyslu na celkovém počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva. V tomto případě naopak města většinou vznikala v místech těžby či v průmyslových oblastech. Lidé se v takových případech do měst stahují a hledají zde pracovní příležitost.

V tomto případě byl problém s dostupností dat, která na stránkách NationMaster¹ nejsou uvedena pro všechny státy zvolených regionů. Pro západní Afriku byla data nalezena pouze pro 8 států a pro východní Afriku pro 7 států. Problém nastal i při výběru jednotného roku pro analýzu. Data mají různé stáří, a to s velkým odstupem v rozmezí let 1989–2010, zde jsem tedy pro dostupné roky vyhledala míru urbanizace pro stejné období. To může výsledky zkreslit.

Při zprůměrování dat vychází zaměstnanost ekonomicky aktivního obyvatelstva v průmyslu pro oba regiony stejná (9%). Při podrobnější analýze dat dostupných na stránkách NationMaster¹ můžeme zmínit extrémní hodnoty. Pro západní Afriku má

¹ NationMater, online

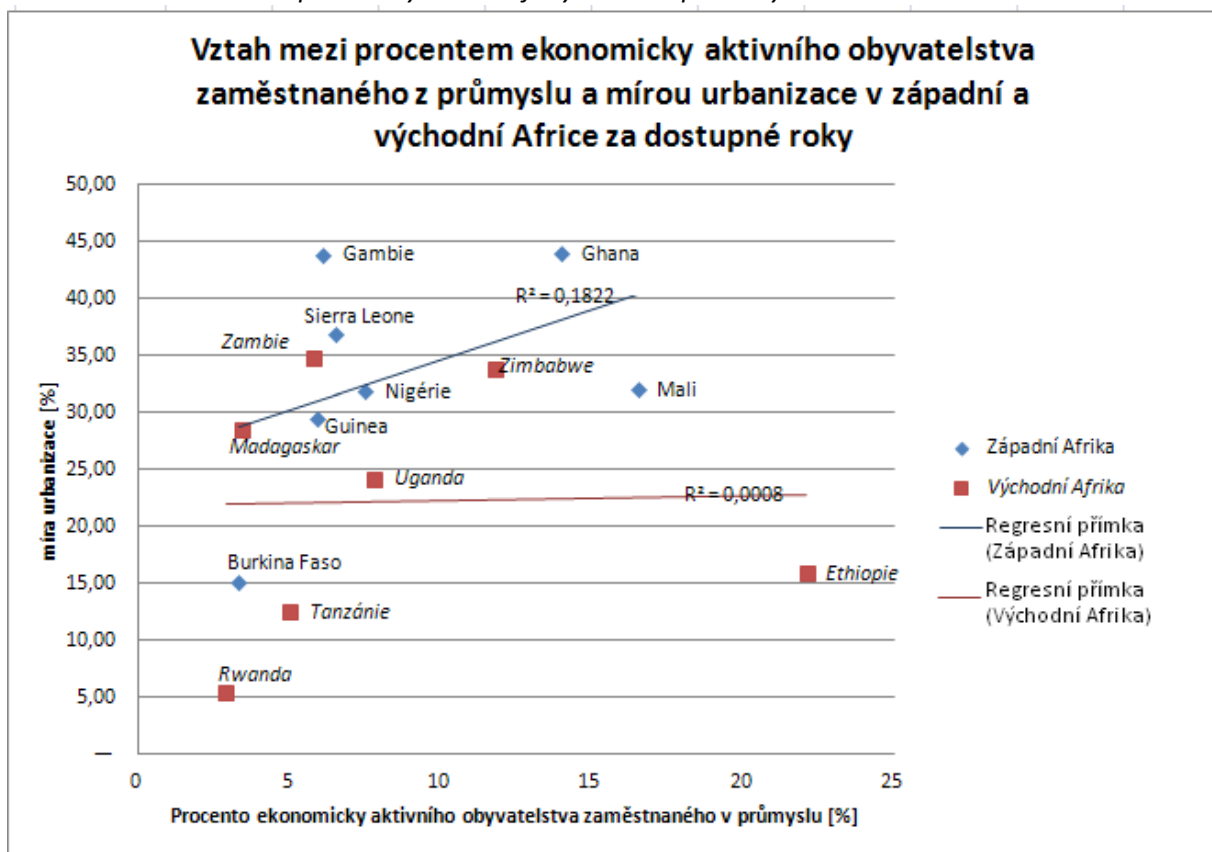
nejvyšší hodnoty Mali (17% zaměstnaných osob v průmyslu na celkovém počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva při 32% míry urbanizace pro rok 2004) a Ghana (14% zaměstnaných osob v průmyslu na celkovém počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva při 44% míry urbanizace pro rok 1999). Nejnižší hodnoty nalezneme pro Burkinu Faso (3%), současně i míra urbanizace je nejnižší v tomto regionu (15%). Tyto hodnoty jsou však pro rok 1994. V případě východní Afriky vykazuje velmi vysoké procento ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnaného v průmyslu Etiopie (22%). Roku posledních dostupných dat (r. 2006) v Etiopii odpovídá míra urbanizace 16%. Nejnižší hodnoty vykazuje u obou ukazatelů Rwanda: 3% ekonomicky zaměstnaného obyvatelstva v průmyslu a 5% obyvatelstva žijícího ve městech. V případě Rwandy však byla dostupná nejstarší data, tedy pro rok 1989, čemuž jsem přizpůsobila i data pro míru urbanizace. Madagaskar má také nízké procento ekonomicky zaměstnaného obyvatelstva v průmyslu (3%) a pro stejný rok (r. 2005) 28% obyvatelstva žijícího ve městech.

Z *Grafu č.7* je patrné, že se jedná o velmi slabou závislost. Ve východní Africe téměř nulovou. Proto nelze podle této statistické analýzy říci, zda se bude při vyšší míře urbanizace ve státech vybraných regionů vyskytovat i vyšší procento ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnaného v průmyslu. Především ve východní Africe.

Vypočítaný korelační koeficient, znázorňující sílu závislosti, vychází v případě západní Afriky poměrně vysoký, a to 0,495 - viz *Tabulka 6.2.4.1* v příloze A. Koeficient je však v tomto regionu nižší než v případě závislosti míry urbanizace a zaměstnanosti v zemědělství. Z toho by plynulo, že urbanizace je zde ovlivňována spíše zaměstnaností v zemědělství než v průmyslu.

Pro východní Afriku jsem korelační koeficient nevyočítávala, jelikož na *Grafu č.7* nebyl potvrzen lineární vztah (spolehlivost přímky R^2 je velmi nízká). Toto může být zapříčiněno i kvalitou dat za rozdílné období. Na základě dostupných dat není výsledek analýzy statisticky průkazný.

Graf č. 7 - Vztah mezi procentem ekonomicky obyvatelstva zaměstnaného v průmyslu a mírou urbanizace ve státech západní a východní Afriky za dostupné roky

Zpracováno dle dat: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online a Nation Mater, online

Tato kapitola týkající se statistického hodnocení závislosti míry urbanizace a vybraných socioekonomických ukazatelů jasněji popisuje situaci v případě západní Afriky, kde všechny vypočítané korelační koeficienty poukazují na vyšší sílu závislosti.

V případě studia závislosti míry urbanizace a dat týkajících se rozvoje (HDP na jednoho obyvatele) jsou lépe vystižena data pro východní Afriku. V případě HDI regresní přímky lépe popisují situaci v západní Africe a závislost je zde patrnější.

Hodnocení závislosti jak vybraných socioekonomických ukazatelů, tak i rozvoje státu pomocí statistických metod nám poskytlo daty podložený obrázek o jevu urbanizace. Ale data a statistické metody nemohou zcela postihnout a výstižně popsat jev urbanizace, především ne v případě Afriky.

7 Shrnutí současného stavu a výhled do budoucnosti

Africké země se nacházejí ve fázi klasické urbanizace. V této fázi se lidé koncentrují do měst - probíhá silná **migrace lidí z vesnic do měst**. Tento jev může mít dvojí opodstatnění, dva modely. Prvním může být touha po nalezení lepších podmínek pro život a v druhém modelu je migrace výsledkem okolních podmínek (konfliktů, přírodních katastrof,...).

Urbanizace bývá mnohdy spojována s rozvojem, ekonomickým růstem, vyšší produktivitou a industrializací. Počínající demografický přechod přináší vysoké hodnoty **přirozeného přírůstku**, který zvyšuje počet lidí v městských regionech. Pokud by byla tato demografická expanze využita ve prospěch ekonomického růstu a rozvoje skrze vyšší produktivitu, znamenala by urbanizace jev přínosný.¹ V zemích Afriky však dochází pouze k rozvoji hlavních měst, center, kde se koncentruje veškerý ekonomický i sociální růst státu. Soustředění lidí a ekonomických aktivit do měst je podle HOPA, 1998 ale problematické. Dochází zde podle něho k „overurbanization“, což vede k růstu nerovností, k nevhodnému bydlení, nedostupnosti základních služeb, dopravním komplikacím, znehodnocování životního prostředí, kriminalitě či rychlejšímu šíření nemocí. HOPE, 1998 ve své zprávě vysvětluje, že od té doby co růst městského obyvatelstva předstihl růst pracovních příležitostí, roste nezaměstnanost a městská chudoba. Také demografické chování, vzdělanost, zvyky, vybavenost službami, infrastrukturou, ubytovacími jednotkami či dostatek pracovních míst - to vše může také ovlivňovat urbanizaci, růst měst a městské chudoby v rozvojových zemích. Je však potřeba, jak již bylo řečeno, aby se tomuto trendu přizpůsobily vlády zemí. Důležitým faktorem mohou být také neziskové a mezinárodní organizace přinášející do regionů rozvojovou pomoc.

V neposlední řadě také jako problematické někteří autoři uvádějí nevhodný přístup k venkovským oblastem. Je zde otázka zachování či budování nových vazeb na venkovské regiony, které se stávají součástí urbanizované společnosti².

Urbanizace afrických zemí je celkově velmi rychlá. Východní Afrika je sice nejméně urbanizovaným regionem, avšak její městské regiony rostou velkou rychlostí. Nicméně většina měst není podle HOPA, 1998 schopna potýkat se s takovým růstem.

¹ UN-HABITAT: The state of African Cities 2010, online. Str. 54

² HORSKÁ, 2002. Str. 5

V následujících odstavcích shrnu výsledky existujících prognóz budoucího vývoje urbanizace a měst v Africe.

Situace v rozvojových zemích obecně se podle ŠINDLERA, 1999 v blízké budoucnosti nezlepší, pokud se nezlepší přístup vlád v těchto zemích. Rychlému demografickému růstu a migraci lidí z vesnických oblastí do měst musí odpovídat i úroveň země a měst. Především migrace lidí z vesnic do měst by mohla v budoucnu nejvíce přispívat k růstu městské populace rozvojových zemí Afriky. Je zde předpoklad že tato migrace bude vyvíjet obrovský nátlak na městskou infrastrukturu a služby. Je tedy nutné odstranit chudobu ve venkovských oblastech a zlepšit zde životní podmínky. Dále také vytvářet dostatek pracovních míst a vzdělávacích institucí nejen na venkově ale i v regionálních a středních sídlech.

Podle zprávy UN-HABITAT¹ v roce 2009 celkový počet obyvatel Afriky přesáhl miliardu a z toho přibližně 40% obyvatel žilo ve městech. Rychlý růst počtu afrického obyvatelstva také demonstruje fakt, že trvalo 27 let, než se zdvojnásobil z 500 milionů na jednu miliardu lidí, ale další přírůstek ve velikosti 500 milionů obyvatel bude trvat už jen 17 let.²

Dále je ve zprávě UN-HABITAT¹ uvedeno, že přibližně kolem roku 2027 by se růst počtu obyvatel měl zpomalit. Tudíž by africký kontinent měl dosáhnout dvou miliard až v roce 2050 a v této době by ve městech mělo žít 60% obyvatelstva. Na *Grafu 7.1* (v příloze B) je znázorněn vývoj podílu obyvatelstva měst ve světě, rozvinutých regionech a v Africe. Zde je vidět, jak se bude podíl městského obyvatelstva Afriky přibližovat světovému průměru. *Graf 7.2* uvedený v příloze B, je zaměřen na vývoj míry urbanizace v Africe do roku 2050. Je zde patrné, že míra urbanizace v západní Africe bude nadále převyšovat průměrnou míru urbanizace v Africe. Stejně jako tomu je již od roku 1970. Oproti tomu východní Afrika průměr kontinentu nepřekročí podle výhledů OSN ani do roku 2050. Znázornění změn míry urbanizace v čase, tj. zde od roku 1980 přes rok 2010 do odhadů vývoje pro rok 2040 pro zájmové regiony je přehledně uvedeno v příloze C na *Mapě č.2* pro východní Afriku a na *Mapě č.3* pro západní Afriku.

Pokud se zaměříme na další ukazatel urbanizace - města, zjistíme, že do roku 2015 by se největší světová velkoměsta měla nacházet právě v rozvojových zemích Asie,

¹ UN-HABITAT: The state of African Cities 2010, online

² UN-HABITAT: The state of African Cities 2010, online - Executive summary. Str.1

Latinské Ameriky a Afriky. Mezi africká velkoměsta bude bezesporu nadále patřit rychle rostoucí Lagos. V současné době je největší v Africe káhirská aglomerace. V publikaci UN-HABITAT¹ je uvedeno, že již v roce 2015 bude toto privilegium nést Lagos, čímž se Káhira, na krátkou dobu, dostane na druhé místo. V roce 2020 však aglomerace Kinshasy posune Káhiru na pozici třetí největší africké aglomerace.

V příloze A je *Tabulka 7.1.1* kde jsou uvedeny počty obyvatel největších afrických aglomerací za roky 2010 a 2020. Současně je zde znázorněn posun jednotlivých aglomerací mezi těmito roky. Vidíme již výše uvedený růst Lagosu a Kinshasy. Při bližším pohledu na tuto tabulku pořadí městských aglomerací Afriky můžeme vidět, že v roce 2020 oproti roku 2010 se na vyšší příčky dostávají města východní, západní a střední Afriky. Naopak města více vyspělé severní a jižní Afriky již rychlému růstu těchto měst nestačí. Velmi dynamicky rostoucími městy jsou po Kinshase a Lagosu například angolská Luanda, tanzanský Dar es Salaam, hlavní město Keni Nairobi, Ouagadougou (Burkina Faso), Adidjan (Pobřeží Slonoviny), Kano (Nigérie), Addis Abeba (Ethiopie) nebo senegalský Dakar.

Podle HORSKÉ a kol., 2002 jsou však města natolik složitá, neprůhledná a nepředvídatelná, že je neobvykle těžké odhadnout jejich budoucí podobu. Největším omezením prognóz jsou podle autorů lidé sami - lidská tvořivost, inovace i životní styl.

Závěr

V této bakalářské práci jsem se zabývala urbanizací Afriky. Stěžejní část řeší problematiku urbanizace v Africe a dále se zaměřuje na zvolené regiony. Ty jsem charakterizovala, především z hlediska ekonomického zaměření a následně uvedla základní poznatky o vývoji urbanizace a měst v západní a východní Africe. Informací o vývoji sídelního systému Afriky je poměrně málo, proto bylo možné pouze shrnout několik dostupných informací. V této části jsem také splnila další cíle. Prvním z nich bylo porovnání urbanizace ve východní a západní Africe pomocí zvolených kritérií. Z analýzy těchto kritérií (dat) se dá usoudit, že urbanizace je větší v regionu západní Afriky. Ve městech států západní Afriky žije větší podíl obyvatel než ve městech východní Afriky. Také se na území západní Afriky nachází více městských aglomerací s počtem obyvatel přes jeden milion. Posledním zvoleným kritériem byl podíl městského obyvatelstva žijícího ve slumech. V tomto případě se data téměř shodují pro oba regiony. Problematickým zde byla dostupnost a stáří dat o tomto fenoménu, proto nebylo možné prokazatelně porovnat urbanizaci z tohoto hlediska.

Druhým cílem řešeným v této části bylo zkoumání statistického vztahu socioekonomických ukazatelů a míry urbanizace. Výběr socioekonomických ukazatelů pro statistickou analýzu byl však omezen dostupností dat. Hlavními ukazateli, které jsem zde studovala, bylo HDP na jednoho obyvatele a HDI. Tyto ukazatele by měli zastupovat rozvoj států. Ten je často spojován právě s urbanizací. Dále byla zvolena data pro ukazatele týkající se zaměstnanosti v průmyslu a zemědělství a přirozený přírůstek obyvatel.

Výsledkem statistických analýz těchto ukazatelů bylo zjištění, že existuje statistický vztah mezi mírou urbanizace a HDP na jednoho obyvatele. Především v případě západní Afriky, kde je tento vztah poměrně silný (vyjádřeno pomocí korelačního koeficientu). Zde se v obou případech dá tvrdit, že s růstem podílu obyvatel žijících ve městech roste i HDP na jednoho obyvatele. HDI a míra urbanizace již nevykazují tak silný vztah. Ve východní Africe byl problém s dostupností dat, což má také vliv na regresní a následně i korelační analýzu. Tyto statistické analýzy tedy pro východní Afriku nejsou průkazné. Z regresní přímky pro státy západní Afriky je ale zřejmé, že s rostoucí mírou urbanizace poroste i index lidského rozvoje HDI. Dalším ukazatelem byl přirozený přírůstek. V tomto případě nastal opak od očekávaného výsledku. Podle vypočítaných hodnot korelace je vztah veličin záporný. To by znamenalo, že při rostoucí míře urbanizace by klesal přirozený

přírůstek obyvatel. Mnoho autorů však uvádí, že vysoké přirozené přírůstky umocňují urbanizaci. Pro potřeby této analýzy by se možná spíše hodila data o přirozeném přírůstku pouze pro městské regiony. Výzkum tohoto jevu by podle mého mohl být vhodným tématem pro podrobnější zkoumání.

Všechny vypočítané korelační koeficienty poukazují na vyšší sílu závislosti v západní Africe. Vztah mezi mírou urbanizace a podílem ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství je charakterizován podle vypracované regresní analýzy takto: čím je nižší míra urbanizace, tím vyšší je podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství. Pro analýzu vztahu míry urbanizace a ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnaného v průmyslu bylo opět dostupné množství dat velmi malé. Zde tedy výsledek analýzy na základě těchto dat není, zejména pro východní Afriku, statisticky průkazný.

V závěru práce jsem shrnula existující prognózy budoucího vývoje urbanizace v Africe.

Snažila jsem se v této práci podat podklady pro zamyšlení nad tím, jak urbanizace v Africe probíhá a jak se dá, nebo nedá, statisticky vyjádřit. Bylo by vhodné do analýz zahrnout větší množství ukazatelů. Je však jasné, že data a statistické metody nemohou zcela postihnout jev urbanizace, především ne v případě Afriky.

Seznam použitých zdrojů

A. Tištěné zdroje

1. HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J., **Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa.** 1. vydání, Ladislav Horáček - Paseka, Litomyšl 2002. 352s., 16s příloh. ISBN 80-7185-409-3
2. DANĚK, P., JEHLIČKA, P., TOMEŠ, J., **Stát, prostor, politika: vybrané otázky politické geografie.** 1. vydání, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Praha 2000. 274s. ISBN 80-238-5566-2
3. IVANIČKA, K., **Základy teórie a metodológie socioeconomickej geografie,** 2. vydání, Slovenské pedagogické nakladateľstvi, Bratislava 1987. 448s.
4. JACKSON, R. H., HUDMAN, L. E., **Regional geography. Issues for today.** 3. vydání. John Wiley and Sons, Inc. Canada 1990. ISBN 0-471-50633-8
5. MACEK, J., FISCHER, J., POTŮČKOVÁ, Č., ŠEDIVÁ, B., **Ekonomická a sociální statistika,** 1. vydání, ZČU Plzeň, Plzeň 2008. 240s., ISBN 978-80-7043-642-4
6. MATUŠKOVÁ, A., ČERVENÝ P., **Cvičení ze statistických a geografických metod pro geografy.** 2. vydání, ZČU Plzeň, Plzeň 2003. 95s., ISBN 80-7082-961-3
7. MIRVALD, S., **Metody geografického výzkumu I.,** 1. vydání, ZČU Plzeň 1998. 51s.
8. PAVLÍK, Z., RYCHTAŘÍKOVÁ, J., ŠUBRTOVÁ, A., **Základy demografie.** 1.vydání, Academia, Praha 1986. 736s.,
9. SHORT, J., R., **Lidská sídla** - Velká Geografická Encyklopedie Světa. Z anglického originálu HUMAN SETTLEMENT přeložil RNDr. Vít Štěpánek. Nakladatelský dům OP, spol. s.r.o, Praha 1994. 247s. ISBN 80-85-841-14-2.
10. ŠINDLER, P., **Urbanizační procesy v rozvojových zemích.** 1. vydání, Přírodovědecká fakulta Ostravské univerzity, Ostrava 1999. 74s., 14s. příloh. ISBN 80-7042-778-7
11. TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. a kol. **Ekonomická a sociální geografie.** Aleš Čeněk, Plzeň 2008. 411s., ISBN 978-80-7380-114-
12. VOTRUBEC, C., **Lidská sídla, jejich typy a rozmístění ve světě.** 1. vydání, Academia, Praha 1980. 393s.

B. Internetové zdroje

a. Textové:

1. *Britannica-The Online Encyclopedia. Slum - definice pojmu* [online]. Citováno dne 26.8.2011. Dostupné z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/549247/slum>>
2. *Britannica - The Online Encyclopedia. Urbanizace - definice pojmu* [online]. Citováno dne 26.8.2011. Dostupné z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/619515/urbanization>>
3. *ČVUT, fakulta dopravní. Regresní a korelační analýza* [online]. Citováno dne 30.11.2011. Dostupné z WWW: <http://www.fd.cvut.cz/departament/k611/pedagog/K611THO_soubory/0_regrese.pdf>
4. CHLUBNÝ, J., **E-learningový kurz historické geografie: demografický přechod a Evropa.** *Bakalářská diplomová práce* [online]. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta,

- historický ústav. Citováno dne 2.3.2012. Dostupné z WWW:
<http://is.muni.cz/th/105157/prif_b/prubeh_demografickeho_prechodu.pdf>
5. HOPE, K. R., **Urbanization and Urban Growth in Africa** [online]. *Journal of Asian and African Studies* Vol. 33. 4 (Nov 1998). SAGE PUBLICATIONS, INC. United States. Str. 345 - 358. Citováno dne 12.11.2011. Dostupné z WWW: ProQuest Central:
<<http://search.proquest.com/docview/217552913?accountid=14965>>
 6. KESSIDES, CH., **The Urban Transition in Sub-Saharan Africa: Implications for Economic Growth and Poverty Reduction** [online]. *The World Bank*. 2005. Citováno dne 20.9.2011. Dostupné z WWW: <www.worldbank.org/afr/wps/wp97.pdf>
 7. KUBELKOVÁ, J. (2009). **URBANIZACE CHUDOBY V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH**. *Diplomová práce* [online]. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. 107s. Citováno dne 20.11.2011. Dostupné z WWW:
<http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_257.pdf>
 8. *Libri.cz*. **Státy a jejich představitelé**, [online]. Citováno dne 10.8.2011. Dostupné z WWW: <<http://www.libri.cz/database/staty/podlist.php?id=123>>
 9. OTISO, K. M., OWUSU, G., **Comparative urbanization in Ghana and Kenya in time and space** [online]. *GeoJournal* Vol. 71. 2–3 (2008). Netherlands. Str. 143–157. Citováno dne 12.11.2011. Dostupné z WWW: ProQuest Central:
<<http://search.proquest.com/docview/223669127?accountid=14965>>
 10. RAKODI, C., NKURUNZIZA, E., **Globalization and urban centres in Africa** [online]. UN-HABITAT. Nairobi 2007. ISBN 978-92-113-1891-3. Citováno dne 3.12.2011 Dostupné z WWW: <<http://www.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=2419>>
 11. UN, ECA - Economic Commission for Africa. **ERA - Economic Report on Africa** [online]. Addis Abeba, Ethiopia. Citováno dne 1.12.2011. Dostupné z WWW:
<<http://www.uneca.org/era2011/>>
 12. UN, *Population Division*. **World Urbanization Prospects: The 2009 Revision Population Database - Definition of regions**. [online]. Citováno dne 10.8.2011. Dostupné z WWW:
<<http://esa.un.org/wup2009/unup/index.asp?panel=5#Africa>>
 13. UNDP. **Human Development Report 1990: Concept and Measurement of human development** [online]. Oxford University Press, New York 1990. ISBN 0-19-506480-1. Citováno dne 30.8.2011. Dostupné z WWW:
<<http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1990/chapters/>>
 14. UNDP. **The Human Development Index (HDI)** [online]. Citováno dne 30.8.2011. Dostupné z WWW: <<http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>>
 15. UNECA. **International Migration and Development: Implications for Africa 2006** [online]. Citováno dne 14.9.2011. Dostupné z WWW:
<http://www.uneca.org/eca_resources/publications/migrationreport2006.pdf>
 16. UN-HABITAT. **An Urbanizing World: Global Report on Human Settlements, 1996** [online]. Oxford University Press, 1996. ISBN 0-19-823347-7. Citováno dne 7.9.2011. Dostupné z WWW: <<http://www.unhabitat.org/content.asp?typeid=19&catid=555&cid=5375>>
 17. UN-HABITAT. **The state of African Cities 2010** [online]. UN-HABITAT 2010. ISBN 978-92-1-132291-0. 270s. Citováno dne 30.8.2011. Dostupné z WWW:
<<http://www.unhabitat.org/content.asp?cid=9141&catid=7&typeid=46&subMenu=0>>

18. *UN-HABITAT*. Global Report on Human Settlements 2003. **The Challenge of Slums** [online]. Earthscan Publications Ltd, London and Sterling, VA, 2003. ISBN 1-84407-037-9. Citováno dne 3.9.2011. Dostupné z WWW: <<http://www.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=1156>>
19. *UN-HABITAT*. **State of the World's Cities 2010/2011** [online]. UN-HABITAT 2010. ISBN: 9781849711753. 224s. Citováno dne 1.11.2011. Dostupné z WWW: <<http://www.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=2917>>
20. *USGS* - U.S. Geological Survey. **Minerals Yearbook 2009 Africa** [online]. U.S. Department of the Interior, U.S. Geological Survey, 2011. Citováno dne 2.3.2012. Dostupné z WWW: <<http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/2009/myb3-sum-2009-africa.pdf>>
21. *USGS* - U.S. Geological Survey. **Minerals Yearbook 2009 Tanzania** [online]. U.S. Department of the Interior, U.S. Geological Survey, 2011. Citováno dne 2.3.2012. Dostupné z WWW: <<http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/country/2009/myb3-2009-tz.pdf>>
- b. *Databázové:*
22. *ILO* International Labour Organisation - **Key Indicators of the Labour Market** [online]. Citováno dne 25.11.2011. Dostupné z WWW: <<http://kilm.ilo.org/kilmnet/>>
23. *Nation Master*. **Employment in industry of total employment** (most recent by country) [online]. Citováno dne 19.11.2011. Dostupné z WWW: <http://www.nationmaster.com/graph/lab_emp_in_ind_of_tot_emp-labor-employment-industry-total>
24. *PRB* Population Reference Bureau. **2010 World Population Data Sheet** [online]. Citováno dne 10.12.2011. Dostupné z WWW: <http://www.prb.org/pdf10/10wpds_eng.pdf>
25. *UN* data. Statistics: **Slum population as percentage of urban** [online]. Citováno dne 20.11.2011. Dostupné z WWW: <<http://data.un.org/Data.aspx?d=MDG&f=seriesRowID%3A710>>
26. *UN, Population Division*. **World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database** [online]. Citováno ve dnech 10.8.2011. Dostupné z WWW: <http://esa.un.org/unpd/wup/unup/index_panel1.html>
27. *UNDP - Human Development reports*. **Human Development Index trends, 1980–2010** [online]. Citováno ve dnech 10.8.2011. Dostupné z WWW: <<http://hdr.undp.org/en/statistics/data/>>
28. *UNDP - Human Development Reports*. **The Human Development Index (HDI)** [online]. Citováno dne 30.8.2011. Dostupné z WWW: <<http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>>
29. *FAOSTAT*. **ResourceSTAT, Land** [online]. Citováno dne 20.11.2011. Dostupné z WWW: <<http://faostat.fao.org/site/377/DesktopDefault.aspx?PageID=377#ancor>>
30. *FAOSTAT*. **PopSTAT** [online]. Citováno dne 30.11.2011. Dostupné z WWW: <<http://faostat.fao.org/site/452/default.aspx>>
31. *The World Bank*. **Data, GDP per capita** [online] Citováno dne 20.11.2011. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>>

Seznam tabulek v textu:

<i>Tabulka č. 1 - Počet států východní a západní Afriky v kategoriích podle míry urbanizace v roce 1990, 2010, 2020.....</i>	<i>- 29 -</i>
<i>Tabulka č. 2 - Procento městské populace žijící ve slumech států v Západním a Východním regionu v letech 2005/2007¹</i>	<i>- 30 -</i>
<i>Tabulka č. 3 - Počet městských aglomerací nad 1 milion obyvatel počtu obyvatel v roce 1990, 2010 a 2020.....</i>	<i>- 31 -</i>

Seznam tabulek v příloze A:

<i>Tabulka 5. 1 - Podrobné členění států, příslušných k západnímu a východnímu regionu Afriky.....</i>	<i>- 53 -</i>
<i>Tabulka 5. 2 - Základní charakteristika západní a východní Afriky</i>	<i>- 53 -</i>
<i>Tabulka 6.1. 1 - Městská populace ve světě, v rozvinutých regionech světa a v Africe v tisících a v procentech za roky 1950–2010.....</i>	<i>- 54 -</i>
<i>Tabulka 6.2. 1 - Vývoj podílu městské populace států východní Afriky od roku 1950 do roku 2010 (v procentech).....</i>	<i>- 54 -</i>
<i>Tabulka 6.2. 2 - Vývoj městské populace států západní Afriky od roku 1950 do roku 2010 (v procentech).....</i>	<i>- 55 -</i>
<i>Tabulka 6.2.4. 1 - Korelační koeficienty vypočítané pro vztah mezi mírou urbanizace a vybranými socioekonomickými ukazateli pro západní a východní Afriku pro odpovídající roky</i>	<i>- 57 -</i>
<i>Tabulka 7.1. 1 - Největší africké aglomerace, počet obyvatel v roce 2010 a odhad pro rok 2020 v tisících a pořadí aglomerace podle počtu obyvatel</i>	<i>- 55 -</i>

Seznam grafů v textu:

<i>Graf č. 1 - Vztah mezi HDP na jednoho obyvatele a mírou urbanizace ve státech východní Afriky pro roky 2000 a 2010.....</i>	<i>- 34 -</i>
<i>Graf č. 2 - Vztah mezi HDP na jednoho obyvatele a mírou urbanizace ve státech západní Afriky pro roky 2000 a 2010.....</i>	<i>- 35 -</i>
<i>Graf č. 3 - Vztah mezi HDI a mírou urbanizace ve státech východní Afriky pro roky 2000 a 2010 ...</i>	<i>- 36 -</i>
<i>Graf č. 4 - Vztah mezi HDI a mírou urbanizace ve státech západní Afriky pro roky 2000 a 2010</i>	<i>- 37 -</i>
<i>Graf č. 5 - Vztah mezi přirozeným přírůstkem obyvatel a mírou urbanizace ve státech západní a východní Afriky pro rok 2010.....</i>	<i>- 38 -</i>
<i>Graf č. 6 - Vztah mezi procentem ekonomicky obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství a mírou urbanizace ve státech západní a východní Afriky pro rok 2010</i>	<i>- 40 -</i>
<i>Graf č. 7 - Vztah mezi procentem ekonomicky obyvatelstva zaměstnaného v průmyslu a mírou urbanizace ve státech západní a východní Afriky za dostupné roky</i>	<i>- 42 -</i>

Seznam grafů v příloze B:

<i>Graf 6.1. 1 - Vývoj míry urbanizace ve světě, vyspělých zemích světa (rozvinutých regionech) a v Africe v procentech od roku 1950–2010 (po pěti letech).....</i>	<i>- 58 -</i>
<i>Graf 6.2. 1 - Míry urbanizace ve státech západní Afriky za roky 1950, 1970, 1990, 2010 (po dvaceti letech).....</i>	<i>- 59 -</i>
<i>Graf 6.2. 2 - Míry urbanizace ve státech východní Afriky za roky 1970, 1990, 2010 (po dvaceti letech).....</i>	<i>- 59 -</i>

<i>Graf 6.2.4. 1 - Přirozený přírůstek obyvatelstva ve státech západní Afriky pro roky 2000 a 2010 v procentech</i>	- 60 -
<i>Graf 6.2.4. 2 - Přirozený přírůstek obyvatelstva ve státech východní Afriky pro roky 2000 a 2010 v procentech</i>	- 60 -

Seznam obrázků v textu:

<i>Obrázek č. 1 - Model demografického procesu</i>	Chyba! Záložka není definována.
--	--

Seznam map v příloze C:

<i>Mapa č.1 - Podíl městské populace a největší města ve státech západní a východní Afriky v roce 2010</i>	- 62 -
<i>Mapa č.2 - Podíl městské populace ve státech východní Afriky v letech 1980, 2010 a odhad do budoucna pro rok 2040</i>	- 63 -
<i>Mapa č.3 - Podíl městského obyvatelstva ve státech západní Afriky v letech 1980, 2010 a odhad do budoucna pro rok 2040</i>	- 64 -
<i>Mapa č.4 - Podíl městského obyvatelstva žijícího ve slumech ve státech západní a východní Afriky za dostupné roky (2005 či 2007)</i>	- 65 -
<i>Mapa č.5 - Přirozený přírůstek obyvatel ve státech západní a východní Afriky v roce 2010 v procentech</i>	- 66 -
<i>Mapa č.6 - Nerostné suroviny a politická stabilita v Subsaharské Africe, rok vydání 2004</i>	- 67 -
<i>Mapa č.7 - Rozmístění obyvatel, hustota zalidnění a velké městské aglomerace v Africe pro rok 2010</i>	- 68 -

Přílohy

Příloha A

Tabulka 5. 1 - Podrobné členění států, příslušných k západnímu a východnímu regionu Afriky.

Východní Afrika		Západní Afrika	
Oficiální název	Poznámky	Oficiální název	Poznámky
Republika Burundi		Republika Benin	
Komorský svaz	ostrovní stát	Burkina Faso	
Republika Džibutsko		Republika Kapverdy	ostrovní stát
Stát Eritrea		Republika Côte d'Ivoire (Pobřeží Slonoviny)	
Etiopská federativní demokratická republika		Republika Gambie	
Republika Keňa		Republika Ghana	
Republika Madagaskar	ostrovní stát	Republika Guinea	
Republika Malawi		Republika Guinea-Bissau	
Republika Mauritius	ostrovní stát	Republika Libérie	
Územní společenství Mayotte	zámořský departement a region Francie	Republika Mali	
Republika Mosambik		Mauritánská islámská republika	
Departement Réunion	zámořský departement a region Francie	Republika Niger	
Republika Rwanda		Federativní republika Nigérie	
Republika Seychely	ostrovní stát	Svatá Helena a dependence	zámořské území Spojeného království
Somálsko		Republika Senegal	
Republika Uganda		Republika Sierra Leone	
Sjednocená republika Tanzanie		Republika Togo	
Republika Zambie			
Republika Zimbabwe			

Zdroj: Vlastní zpracování dle UN: World Urbanization Prospects: The 2009 Revision [online] United Nations Population Division - Definition of regions. Citováno dne 10.8.2011. Dostupné z WWW:

<http://esa.un.org/unpd/wup/CD-ROM_2009/WPP2009_DEFINITION_OF_MAJOR_AREAS_AND_REGIONS.pdf>

Oficiální názvy (dlouhá forma) převzaty z: CIA[online] The World Factbook. Citováno dne 10.8.2011. Dostupné z WWW: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_afr.html>

Tabulka 5. 2 - Základní charakteristika západní a východní Afriky

	Východní Afrika	Západní Afrika	Zdroj
rozloha Pevninské území ¹ 2009 [km ²]	6 056 286	6 061 240	FAOstat, online
Rozloha státu ² 2009 [km ²]	6 361 666	6 143 830	
počet obyvatel 2010	324 044 000	304 261 000	UN: World population prospects, online
průměrná hustota zalidnění [obyv./km ²]	51	50	UN: World urbanization prospects
městská populace [%]	23,59	44,85	

¹ Pevninské území - celková rozloha státu, nezahrnující plochu vnitrozemských vodních útvarů

² Rozloha státu - celková rozloha státu zahrnující plochu vnitrostátních vod, ale nezahrnující teritoriální vody státu

Tabulka 6.1. 1 - Městská populace ve světě, v rozvinutých regionech světa a v Africe v tisících a v procentech za roky 1950–2010

	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Městská populace ve světě, v rozvinutých regionech světa a v Africe za roky 1950–2010 v milionech													
Svět	729	853	998	1 164	1 330	1 511	1 727	1 976	2 255	2 539	2 837	3 167	3 486
Afrika	33	41	53	69	87	108	135	167	205	248	295	349	413
Rozvinuté¹ regiony	427	480	538	597	652	698	739	774	812	843	869	899	930
Procento městské populace ve světě, v rozvinutých regionech světa a v Africe za roky 1950–2010													
Svět	28,83	30,85	33,00	34,93	36,08	37,21	38,92	40,78	42,62	44,45	46,40	48,63	50,46
Afrika	14,40	16,29	18,64	21,27	23,59	25,73	27,91	29,99	32,13	34,16	35,95	37,91	39,98
Rozvinuté¹ regiony	52,60	55,60	58,80	61,80	64,70	66,70	68,30	69,50	70,80	71,80	72,70	73,90	75,20

¹ Rozvinuté regiony: Zahrnují všechny regiony Evropy a Severní Ameriky, Austrálie, Nového Zélandu a Japonska

Vlastní zpracování dle dat z: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online

Tabulka 6.2. 1 - Vývoj podílu městské populace států východní Afriky od roku 1950 do roku 2010 (v procentech)

	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Východní Afrika	5,30	6,27	7,37	8,76	10,42	12,39	14,73	16,29	17,96	19,55	20,83	22,19	23,59
Burundi	1,73	1,88	2,04	2,21	2,38	3,22	4,34	5,22	6,27	7,21	8,28	9,53	11,00
Komory	6,60	9,15	12,55	16,98	19,39	21,24	23,22	25,47	27,87	28,30	28,08	27,89	28,19
Džibutsko	39,81	45,01	50,33	56,11	61,78	67,14	72,10	74,63	75,65	76,07	76,03	76,01	76,23
Eritrea	7,10	8,33	9,75	11,38	12,59	13,45	14,36	15,23	15,80	16,59	17,78	19,41	21,58
Etiopie	4,60	5,44	6,43	7,59	8,59	9,46	10,41	11,45	12,62	13,90	14,90	15,93	16,66
Keňa	5,59	6,42	7,36	8,61	10,30	12,91	15,71	16,98	18,22	18,97	19,73	20,74	22,18
Madagaskar	7,80	9,12	10,64	12,38	14,10	16,33	18,52	20,93	23,57	25,80	27,12	28,50	30,19
Malawi	3,51	3,92	4,39	4,91	6,05	7,65	9,05	10,16	11,56	13,26	15,18	17,34	19,77
Mauritius	29,33	30,92	33,18	37,00	42,03	43,44	42,35	42,33	43,90	43,28	42,67	42,18	41,84
Mayotte	8,52	11,88	16,33	22,03	25,15	27,54	30,08	33,00	36,06	41,46	47,73	50,23	50,08
Mozambik	2,38	2,95	3,67	4,61	5,78	8,70	13,11	16,75	21,10	26,22	30,69	34,50	38,43
Réunion	23,49	27,93	32,84	38,15	41,66	44,46	53,48	67,92	81,23	86,12	89,87	92,40	94,01
Rwanda	1,80	2,08	2,40	2,77	3,19	4,00	4,72	5,06	5,42	8,29	13,77	17,54	18,85
Seychely	27,40	27,46	27,67	33,12	39,07	46,27	49,37	49,29	49,29	49,85	51,05	52,88	55,32
Somálsko	12,73	14,87	17,31	19,96	22,68	25,50	26,76	28,07	29,66	31,43	33,25	35,19	37,45
Uganda	2,82	3,53	4,42	5,51	6,66	7,04	7,53	9,15	11,08	11,66	12,08	12,55	13,30
Tanzanie	3,49	4,41	5,25	6,03	7,85	11,15	14,56	16,77	18,88	20,54	22,31	24,20	26,38
Zambie	11,50	14,51	18,15	23,37	30,35	34,93	39,82	39,66	39,41	37,10	34,80	35,00	35,70
Zimbabwe	10,64	11,59	12,61	14,62	17,36	19,87	22,37	25,41	28,99	31,73	33,76	35,87	38,25

Vlastní zpracování dle: File 2: Percentage of Population Residing in Urban Areas by Major Area, Region and Country, 1950–2050. World Urbanization Prospects: The 2009 Revision. Proportion of urban population. Citováno dne 6.9.2011. Dostupné z WWW: <<http://esa.un.org/unpd/wup/index.htm>>

Tabulka 6.2. 2 - Vývoj městské populace států západní Afriky od roku 1950 do roku 2010 (v procentech)

	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Západní Afrika	9,79	11,84	15,12	18,56	21,31	24,14	27,18	30,15	33,05	35,83	38,76	41,79	44,85
Benin	4,96	6,80	9,28	12,52	16,69	21,90	27,34	30,80	34,49	36,76	38,33	40,01	42,04
Burkina Faso	3,84	4,25	4,70	5,20	5,75	6,35	8,81	12,33	13,82	15,13	17,84	21,54	25,69
<i>Kapverdy</i>	14,20	15,40	16,68	18,07	19,56	21,42	23,52	31,50	44,12	48,77	53,43	57,41	61,09
Pobřeží Slonoviny	9,96	13,12	17,68	24,50	28,16	32,23	36,93	38,27	39,74	41,37	43,54	46,84	50,56
Gambie	10,27	11,16	12,13	14,53	19,50	24,43	28,41	33,02	38,31	43,84	49,10	53,90	58,15
Ghana	15,44	19,09	23,25	26,07	28,97	30,06	31,17	32,90	36,44	40,14	43,95	47,76	51,47
Guinea	6,71	8,40	10,47	12,98	15,98	19,52	23,62	26,62	28,03	29,48	31,05	33,00	35,36
Guinea-Bissau	10,01	11,69	13,60	14,35	15,13	15,95	17,61	22,43	28,13	29,81	29,70	29,60	30,00
Libérie	12,97	15,59	18,63	22,11	26,03	30,38	35,17	39,27	40,94	42,62	44,33	46,05	47,82
Mali	8,47	9,69	11,07	12,61	14,33	16,24	18,48	21,01	23,32	25,52	28,34	31,99	35,86
Mauritánie	3,10	4,64	6,88	10,09	14,56	20,57	27,37	34,99	39,67	39,83	39,99	40,40	41,43
Niger	4,86	5,31	5,79	6,81	8,79	11,42	13,44	14,54	15,37	15,77	16,19	16,62	17,11
Nigérie	10,21	12,25	16,16	20,11	22,71	25,53	28,58	31,84	35,28	38,87	42,52	46,17	49,80
<i>Sv. Helena</i>	51,59	50,33	49,07	47,81	46,55	45,29	44,05	42,80	41,57	40,35	39,69	39,67	39,73
Senegal	17,23	19,96	23,00	26,35	30,00	33,69	35,77	37,55	38,90	39,62	40,35	41,14	42,38
Sierra Leone	12,65	14,86	17,38	20,22	23,40	26,76	29,11	31,57	32,94	34,21	35,51	36,82	38,40
Togo	4,38	6,70	10,10	14,95	21,28	22,93	24,66	27,15	30,10	33,24	36,53	39,95	43,44

Vlastní zpracování dle: File 2: Percentage of Population Residing in Urban Areas by Major Area, Region and Country, 1950-2050. World Urbanization Prospects: The 2009 Revision. Proportion of urban population. Citováno dne 6.9.2011. Dostupné z WWW: <<http://esa.un.org/unpd/wup/index.htm>>

Tabulka 7.1. 1 - Největší africké aglomerace, počet obyvatel v roce 2010 a odhad pro rok 2020 v tisících a pořadí aglomerace podle počtu obyvatel

Město	Stát	2010	pořadí podle velikosti v roce 2010	Město	Stát	2020	pořadí podle velikosti v roce 2010	
Káhira	Egypt	11001	1	Lagos	Nigerie	14162	2	↑
Lagos	Nigerie	10578	2	Kinshasa	DRK ¹	12788	3	↑
Kinshasa	DRK ¹	8754	3	Káhira	Egypt	12540	1	↓ -2
Chartúm	Súdán	5172	4	Luanda	Angola	7080	5	↑
Luanda	Angola	4772	5	Chartúm	Súdán	7005	4	↓
Alexandria	Egypt	4387	6	Abidjan	Pobřeží Slonoviny	5500	7	↑
Abidjan	Pobřeží Slonoviny	4125	7	Alexandria	Egypt	5201	6	↓
Johannesburg	Jižní Afrika	3670	8	Nairobi	Keňa	5192	9	↑
Nairobi	Keňa	3523	9	Dar es Salaam	Tanzanie	5103	12	↑ +3
Kapské město	Jižní Afrika	3405	10	Kano	Nigerie	4495	11	↓
Kano	Nigerie	3395	11	Johannesburg	Jižní Afrika	3996	8	↓ -3
Dar es Salaam	Tanzanie	3349	12	Addis Abeba	Etiopie	3981	15	↑ +3
Casablanca	Maroko	3284	13	Casablanca	Maroko	3816	13	=

Ekurhuleni	Jižní Afrika	3202	14	Dakar	Senegal	3796	17	↑	+3
Addis Abeba	Etiopie	2930	15	Ibadan	Nigerie	3760	18	↑	+3
Durban	Jižní Afrika	2879	16	Kapské město	Jižní Afrika	3701	10	↓	-6
Dakar	Senegal	2863	17	Ekurhuleni	Jižní Afrika	3497	14	↓	-3
Ibadan	Nigerie	2837	18	Ouagadougou	Burkina Faso	3457	23	↑	+5
Alžír	Alžírsko	2800	19	Alžír	Alžírsko	3371	19	=	
Accra	Ghana	2342	20	Durban	Jižní Afrika	3133	16	↓	-4
Douala	Kamerun	2125	21	Accra	Ghana	3110	20	↓	-1
Abuja	Nigerie	1995	22	Abuja	Nigerie	2977	22	=	
Ouagadougou	Burkina Faso	1909	23	Douala	Kamerun	2815	21	↓	-2
Antananarivo	Madagaskar	1879	24	Antananarivo	Madagaskar	2658	24	=	
Kumasi	Ghana	1834	25	Bamako	Mali	2514	28	↑	+3
Rabat	Maroko	1802	26	Kampala	Uganda	2504	33	↑	+7
Yaoundé	Kamerun	1801	27	Kumasi	Ghana	2448	25	↓	-2
Bamako	Mali	1699	28	Konakry	Guinea	2427	31	↑	+3
Lomé	Togo	1667	29	Lomé	Togo	2398	29	=	
Maputo	Mozambik	1655	30	Yaoundé	Kamerun	2392	27	↓	-3
Konakry	Guinea	1653	31	Maputo	Mozambik	2350	30	↓	
Harare	Zimbabwe	1632	32	Lumambashi	DRK ¹	2304	35	↑	+3
Kampala	Uganda	1598	33	Mbuji-Mayi	DRK ¹	2232	37	↑	+4
Kaduna	Nigérie	1561	34	Harare	Zimbabwe	2170	32	↓	-2
Lumambashi	DRK ¹	1543	35	Mogadisho	Somálsko	2156	36	↑	
Mogadisho	Somálsko	1500	36	Rabat	Maroko	2139	26	↓	-10
Mbuji-Mayi	DRK ¹	1488	37	Kaduna	Nigerie	2087	34	↓	-3
Lusaka	Zambie	1941	38	Benin	Nigerie	1758	41	↑	+3
Pretoria	Jižní Afrika	1429	39	Brazzaville	Kongo	1703	40	↑	
Brazzaville	Kongo	1323	40	Niamey	Niger	1643	46	↑	+6
Benin	Nigerie	1302	41	Pretoria	Jižní Afrika	1575	39	↓	-2
Vereenging	Jižní Afrika	1143	42	Mombasa	Keňa	1479	48	↑	+6
Tripolis	Libye	1108	43	Lusaka	Zambie	1451	38	↓	-5
Port Elizabeth	Jižní Afrika	1068	44	Ogbomoso	Nigerie	1389	47	↑	+3
Fes	Maroko	1065	45	Tripolis	Libye	1286	43	↓	-2
Niamey	Niger	1048	46	Fes	Maroko	1277	45	↓	
Ogbomoso	Nigerie	1032	47	Vereenging	Jižní Afrika	1262	42	↓	-5
Mombasa	Keňa	1003	48	Port Elizabeth	Jižní Afrika	1173	44	↓	-4

¹DRK - Demokratická republika Kongo

Pozn. - modře jsou zvýrazněny státy náležící do západní Afriky, červeně jsou zvýrazněny státy náležící do východní Afriky

Vlastní zpracování dle dat z UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online

Tabulka 6.2.4. 1 - Korelační koeficienty vypočítané pro vztah mezi mírou urbanizace a vybranými socioekonomickými ukazateli pro západní a východní Afriku pro odpovídající roky

socioekonomické ukazatele vstupující do korelace s mírou urbanizace	Regiony	korelační koeficient	počet států vstupujících do korelace	Zdroj dat
HDP (2000, 2010)	Západní Afrika 2000	0,875	13	1
	Západní Afrika 2010	0,703	13	
	Východní Afrika 2000	0,493	15	
	Východní Afrika 2010	0,438	15	
HDI (2000, 2010)	Západní Afrika 2000	0,669	11	2
	Západní Afrika 2010	0,701	15	
	Východní Afrika 2000	0,037	11	
	Východní Afrika 2010	-0,337	11	
Přirozený přírůstek (2010)	Západní Afrika	-0,555	15	3
	Východní Afrika	-0,533	14	
Procento ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnaného v zemědělství (2010)	Západní Afrika	-0,613	15	4
	Východní Afrika	-0,271	14	
Procento ekonomicky aktivního obyvatelstva zaměstnaného v průmyslu (1986–2006)	Západní Afrika	0,495	8	5
	Východní Afrika	-	7	
Procento městského obyvatelstva žijícího ve slumech (2005–2007)	Západní Afrika	-0,481	13	6
	Východní Afrika	-0,265	11	

¹ WB: GDP per capita, online

² UNDP: The Human Development Index (HDI), online

³ UN: World Population Prospects, online

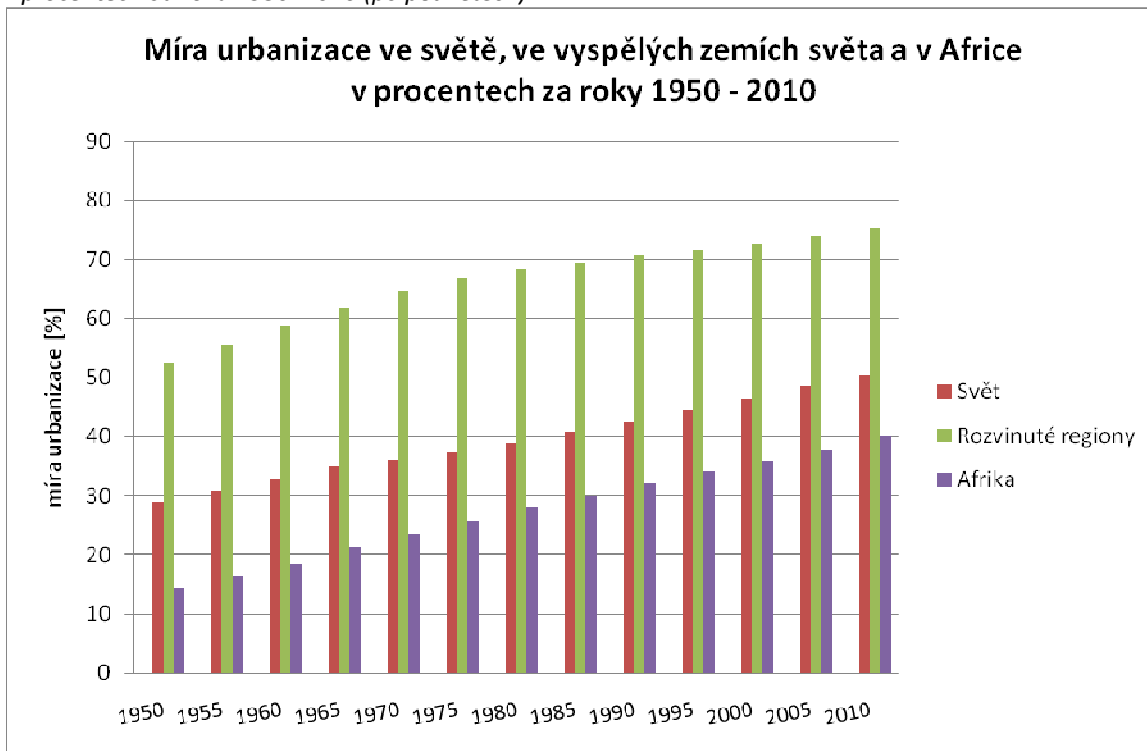
⁴ FAO: PopSTAT, online

⁵ Nation Mater, online

⁶ UN: Slum population as percentage of urban, online

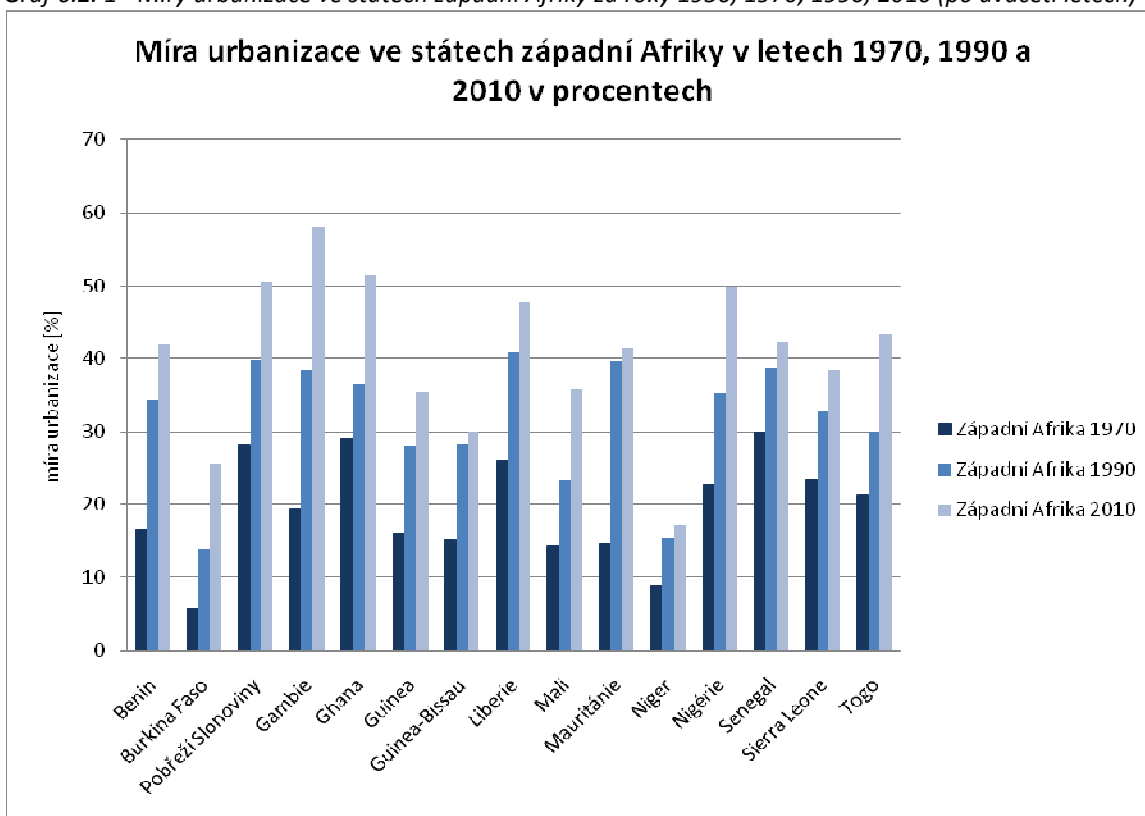
Příloha B

Graf 6.1. 1 - Vývoj míry urbanizace ve světě, vyspělých zemích světa (rozvinutých regionech) a v Africe v procentech od roku 1950–2010 (po pěti letech)

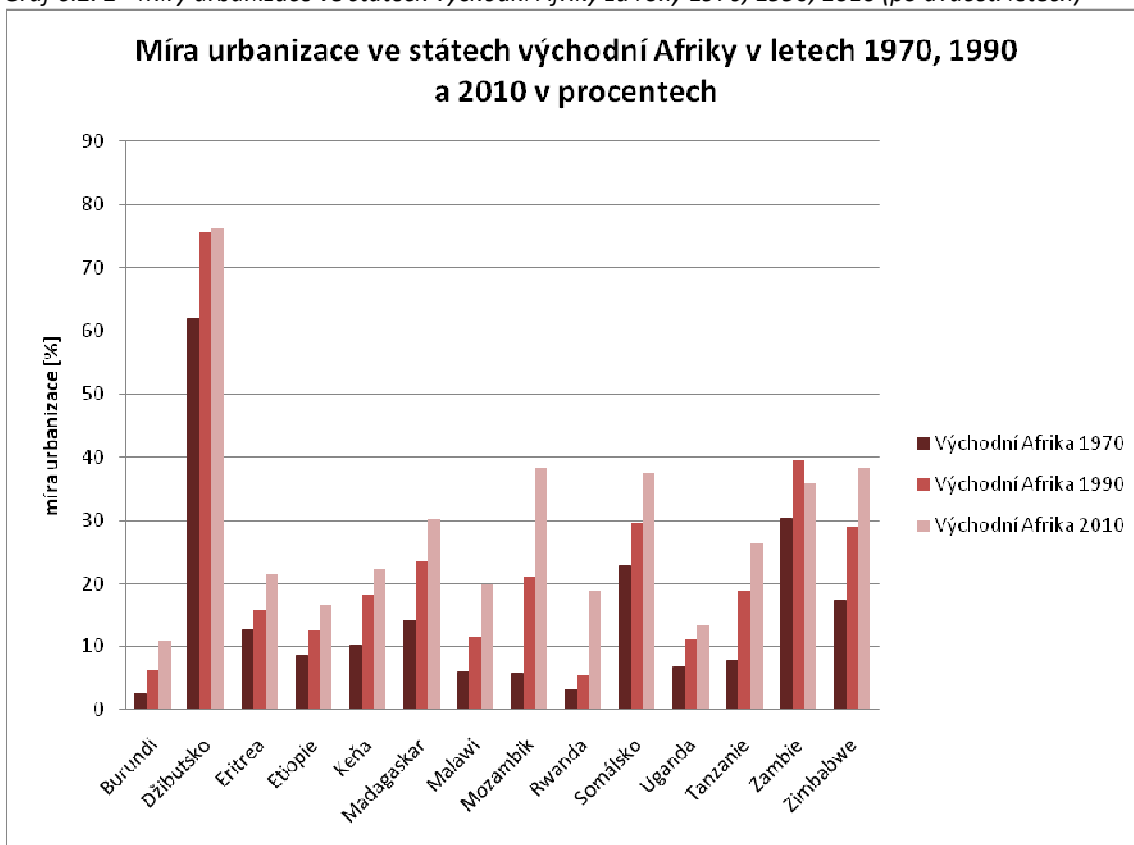
Vlastní zpracování dle dat z: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online

Graf 6.2. 1 - Míry urbanizace ve státech západní Afriky za roky 1950, 1970, 1990, 2010 (po dvaceti letech)

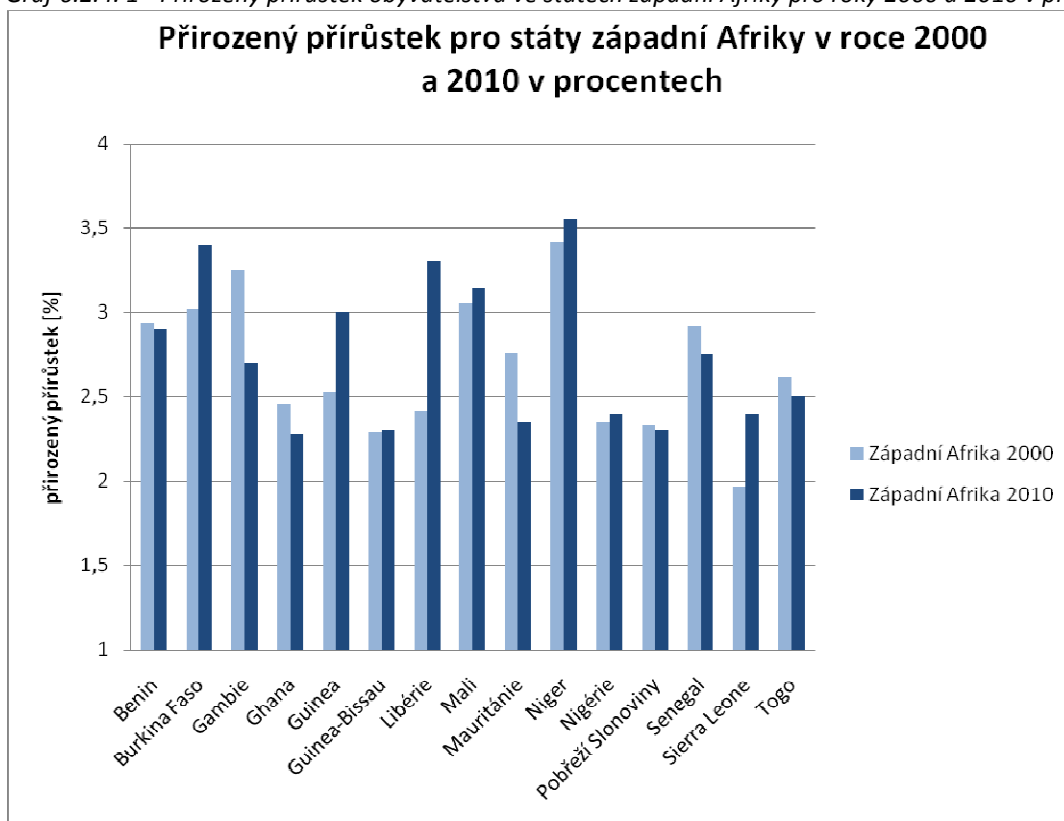
Zpracováno dle dat: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online

Graf 6.2. 2 - Míry urbanizace ve státech východní Afriky za roky 1970, 1990, 2010 (po dvaceti letech)

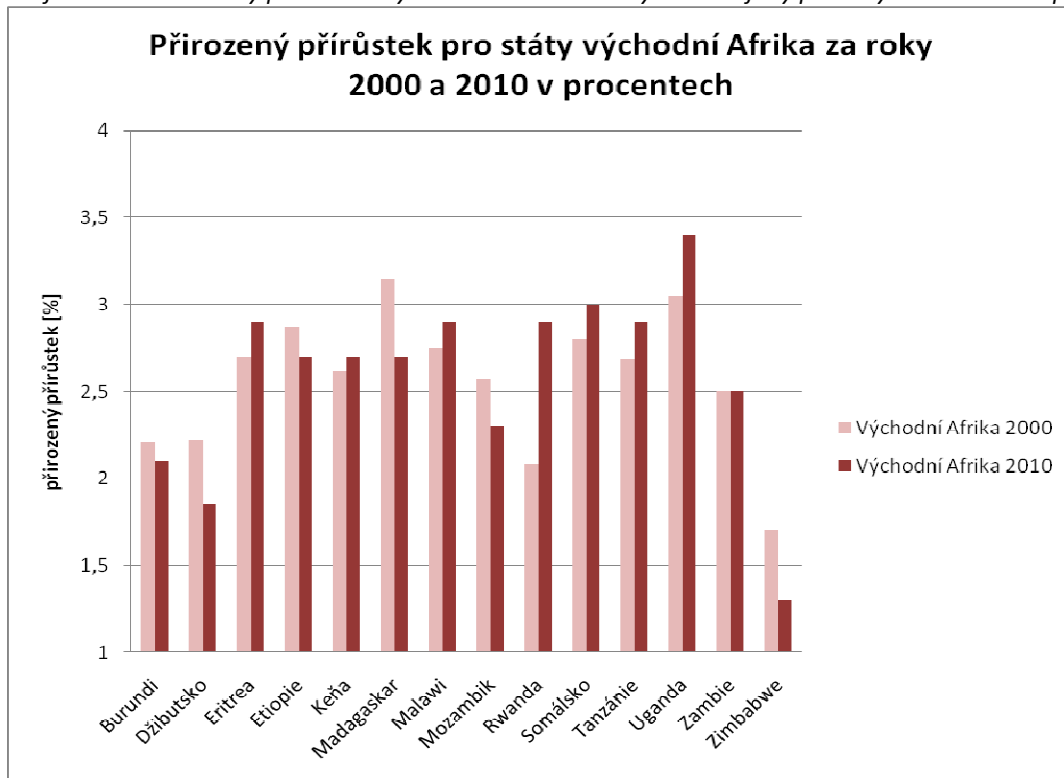
Zpracováno dle dat: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online

Graf 6.2.4. 1 - Přirozený přírůstek obyvatelstva ve státech západní Afriky pro roky 2000 a 2010 v procentech

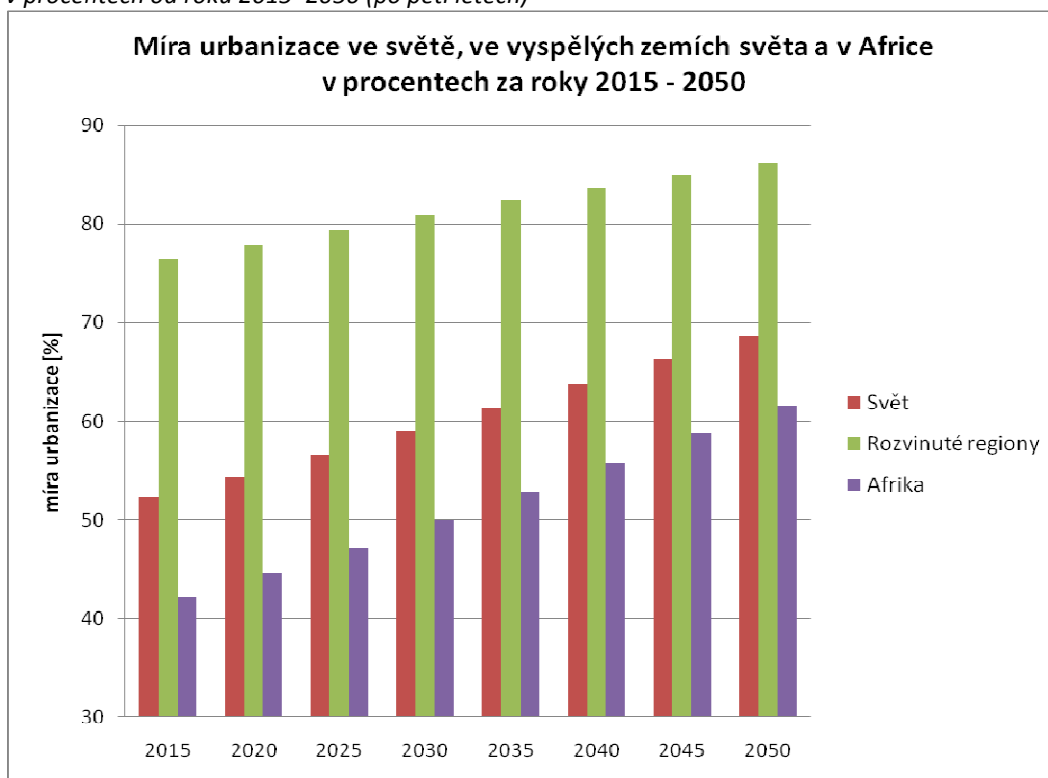
Vlastní zpracování dle dat: UN: World Urbanization Prospects: The 2009 Revision Population Database, online

Graf 6.2.4. 2 - Přirozený přírůstek obyvatelstva ve státech východní Afriky pro roky 2000 a 2010 v procentech

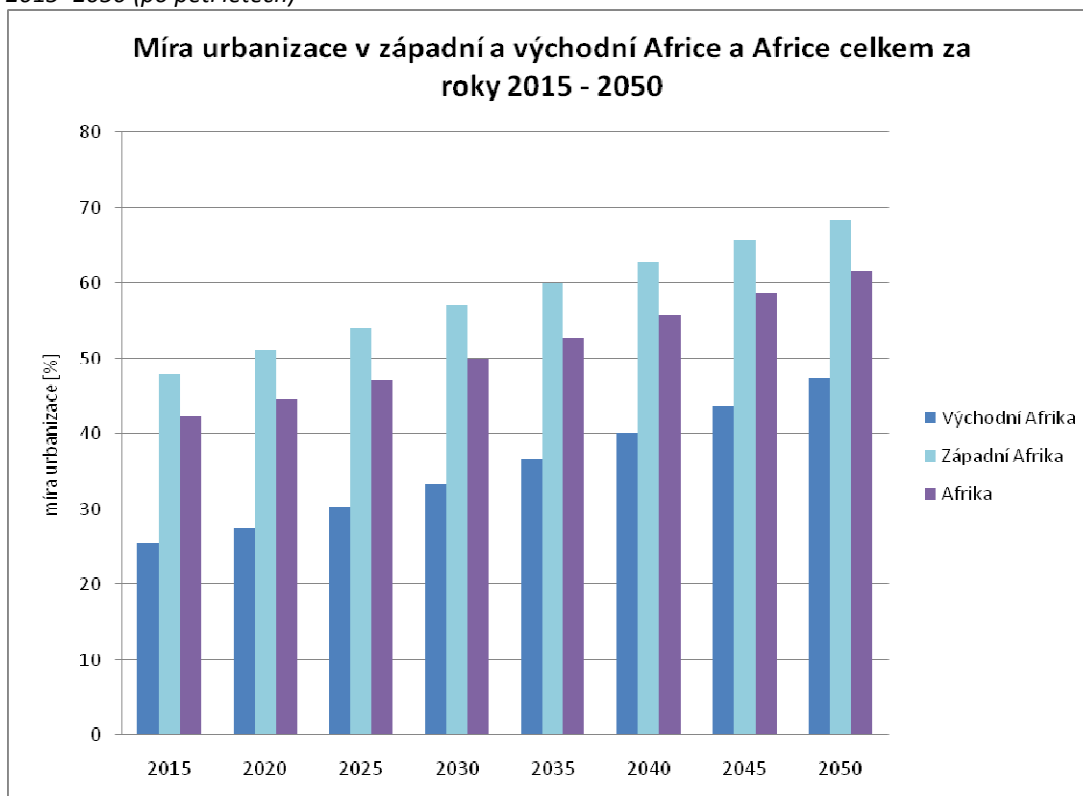
Vlastní zpracování dle dat: UN: World Urbanization Prospects: The 2009 Revision Population Database, online

Graf 7. 1 - Vývoj míry urbanizace ve světě, vyspělých zemích světa (rozvinutých regionech) a v Africe v procentech od roku 2015–2050 (po pěti letech)

Vlastní zpracování dle dat z: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online

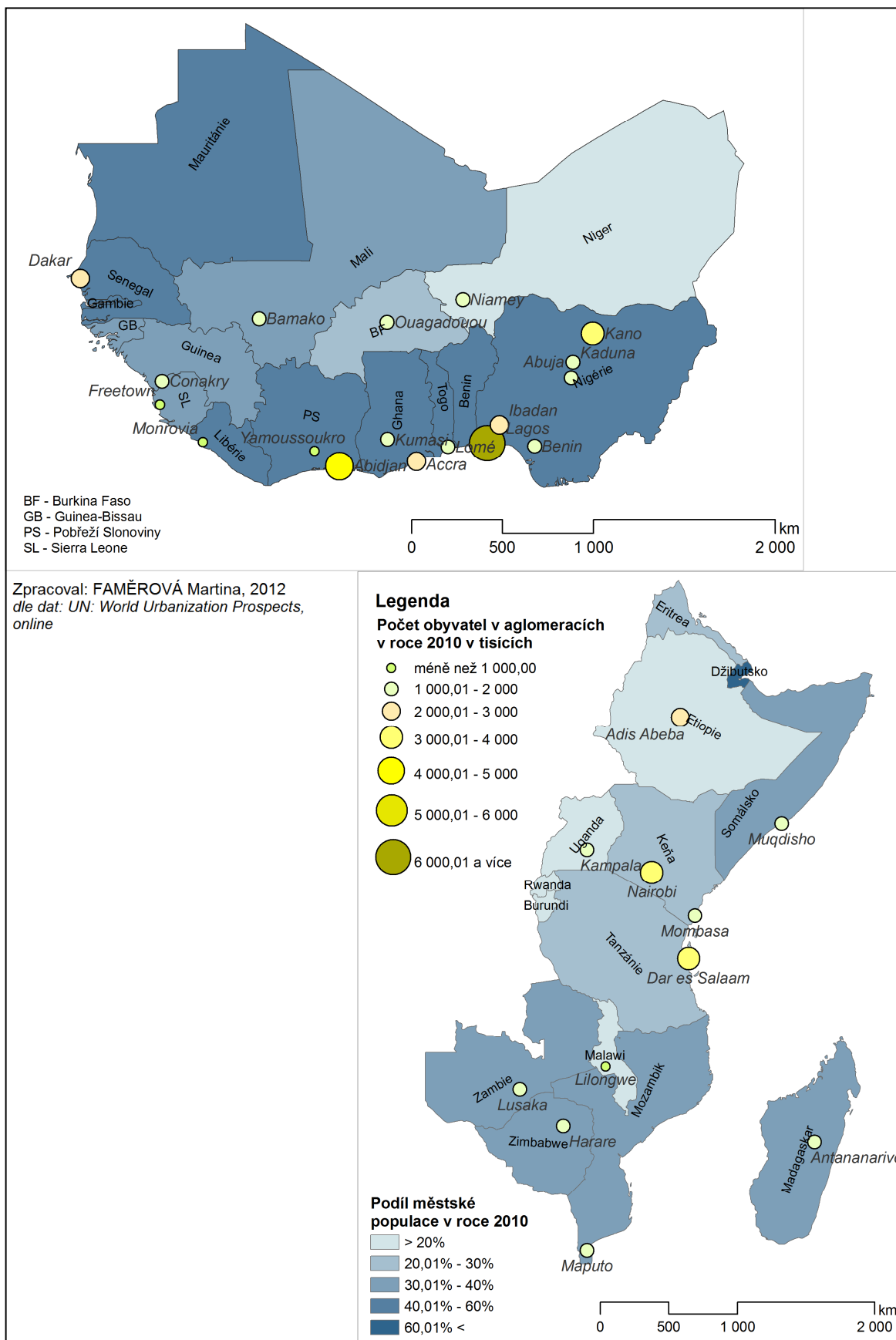
Graf 7. 2 - Vývoj míry urbanizace v západní a východní Africe a v Africe celkem v procentech od roku 2015–2050 (po pěti letech)

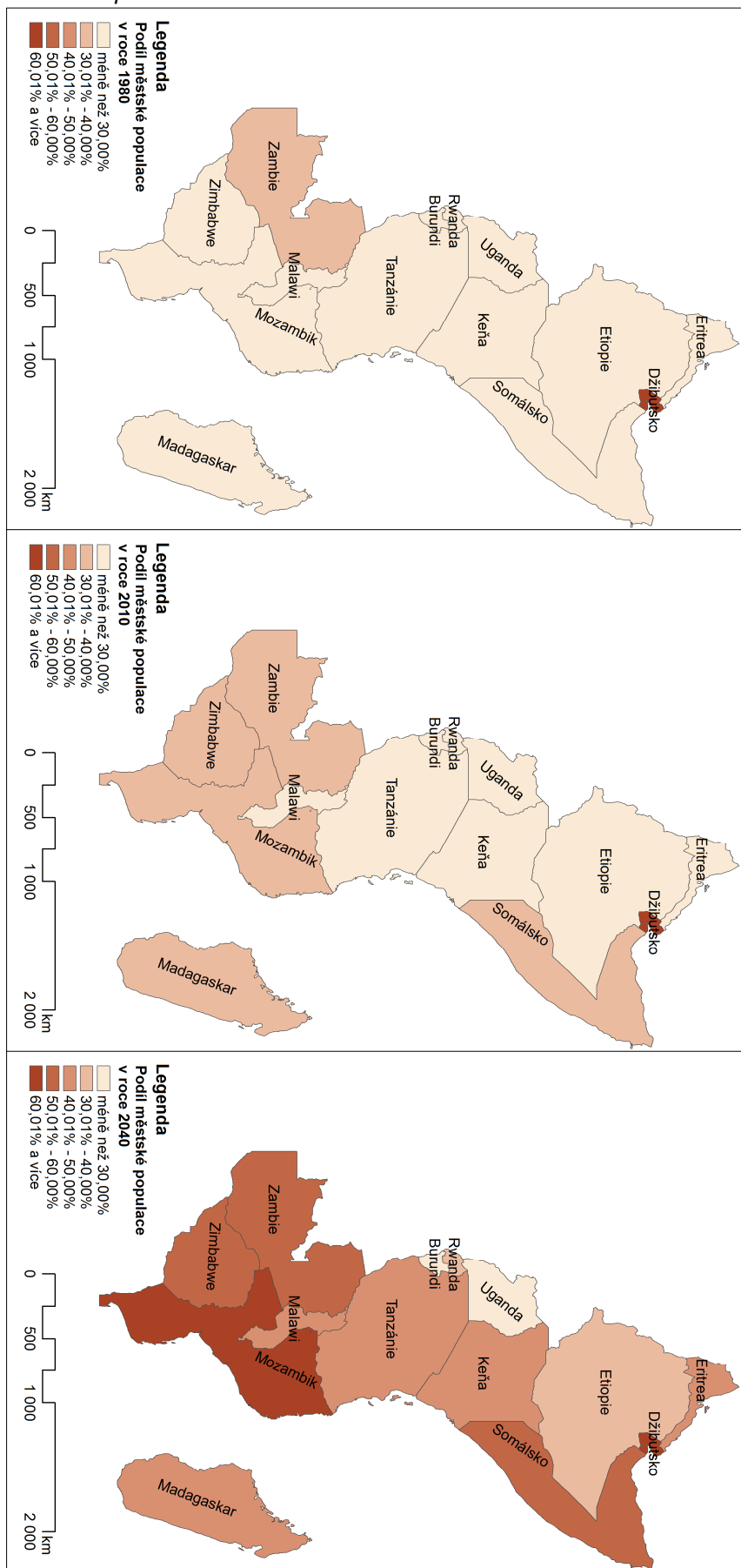
Vlastní zpracování dle dat z: UN: World Urbanization Prospect: The 2009 Revision Population Database, online

Příloha C

Mapa č.1 - Podíl městské populace a největší města ve státech západní a východní Afriky v roce 2010

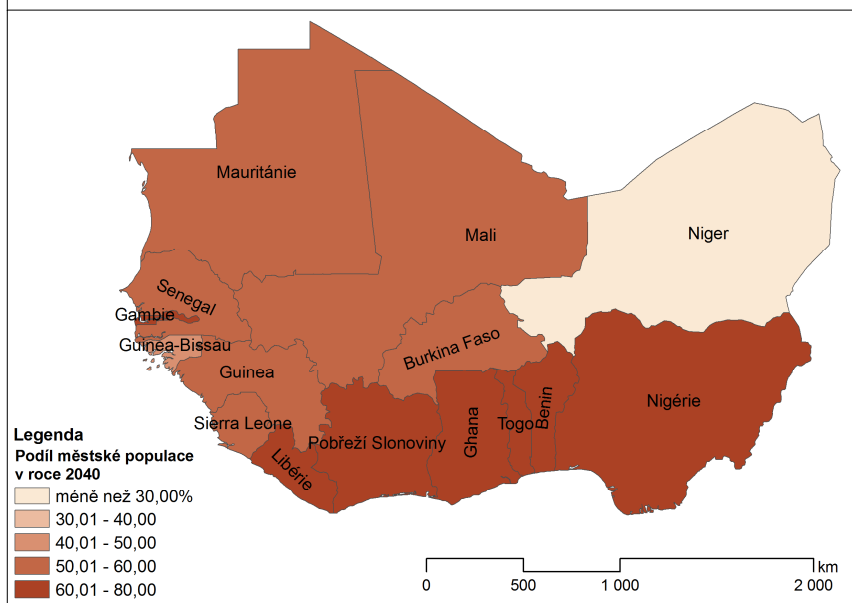
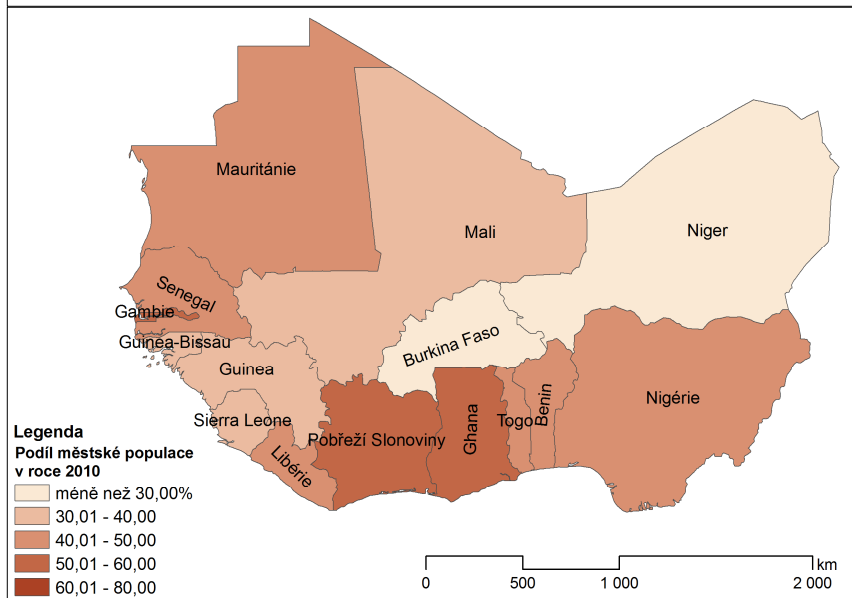
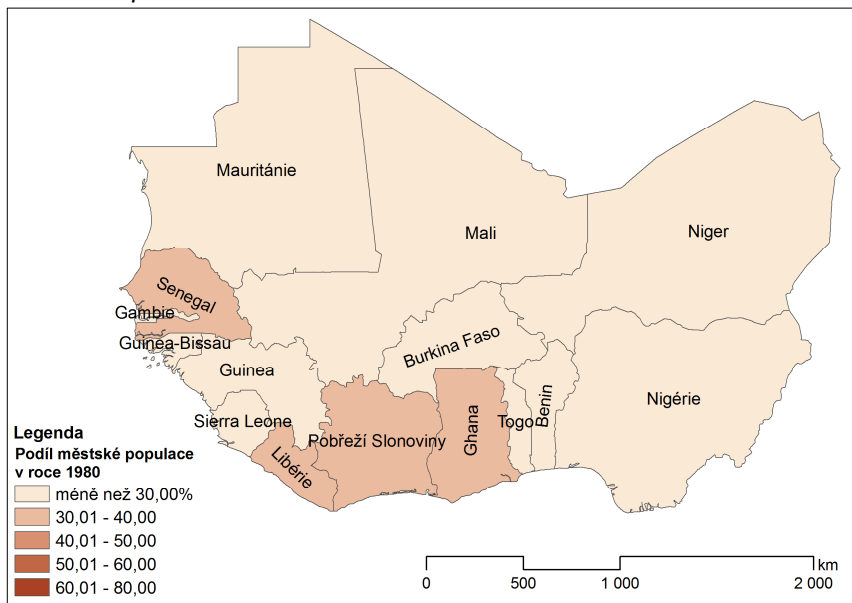
Mapa č.2 - Podíl městské populace ve státech východní Afriky v letech 1980, 2010 a odhad do budoucna pro rok 2040

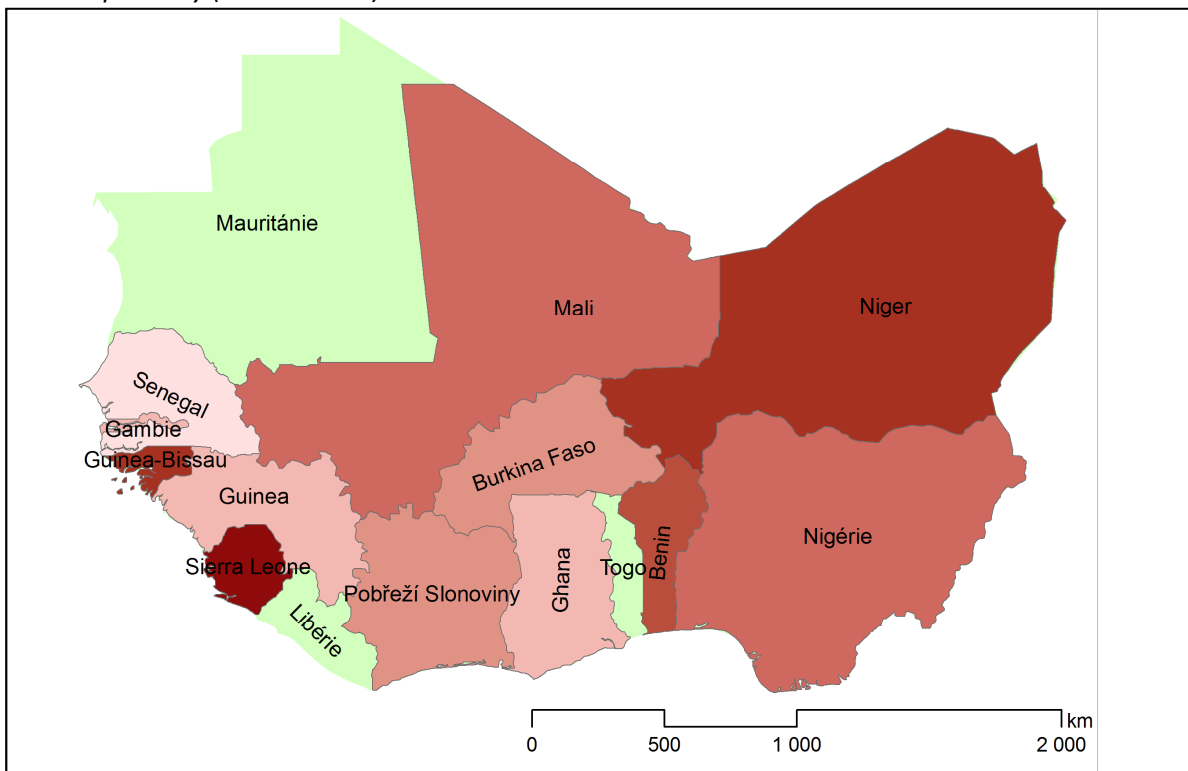
Zpracoval: FAMĚROVÁ
Martina, 2012
dle dat: UN: World
Urbanization Prospects,
The 2009 Revision
Population Database,
online

Mapa č.3 - Podíl městského obyvatelstva ve státech západní Afriky v letech 1980, 2010 a odhad do budoucna pro rok 2040

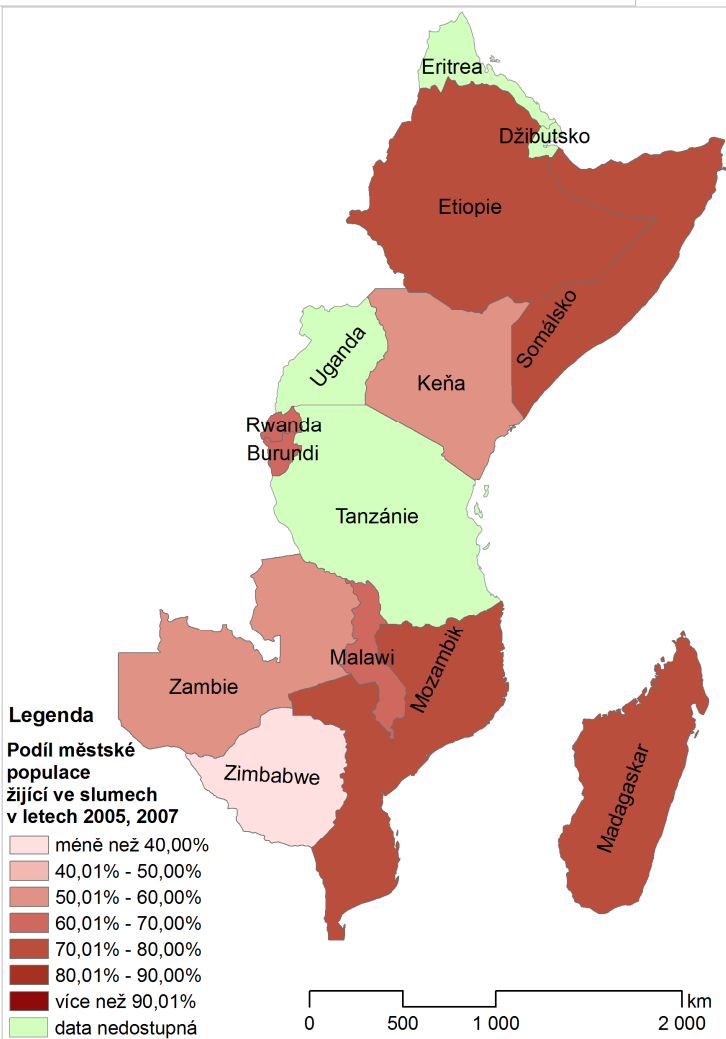
Zpracoval: FAMĚROVÁ
Martina, 2012
dle dat: UN: World
Urbanization Prospects,
The 2009 Revision
Population Database,
online

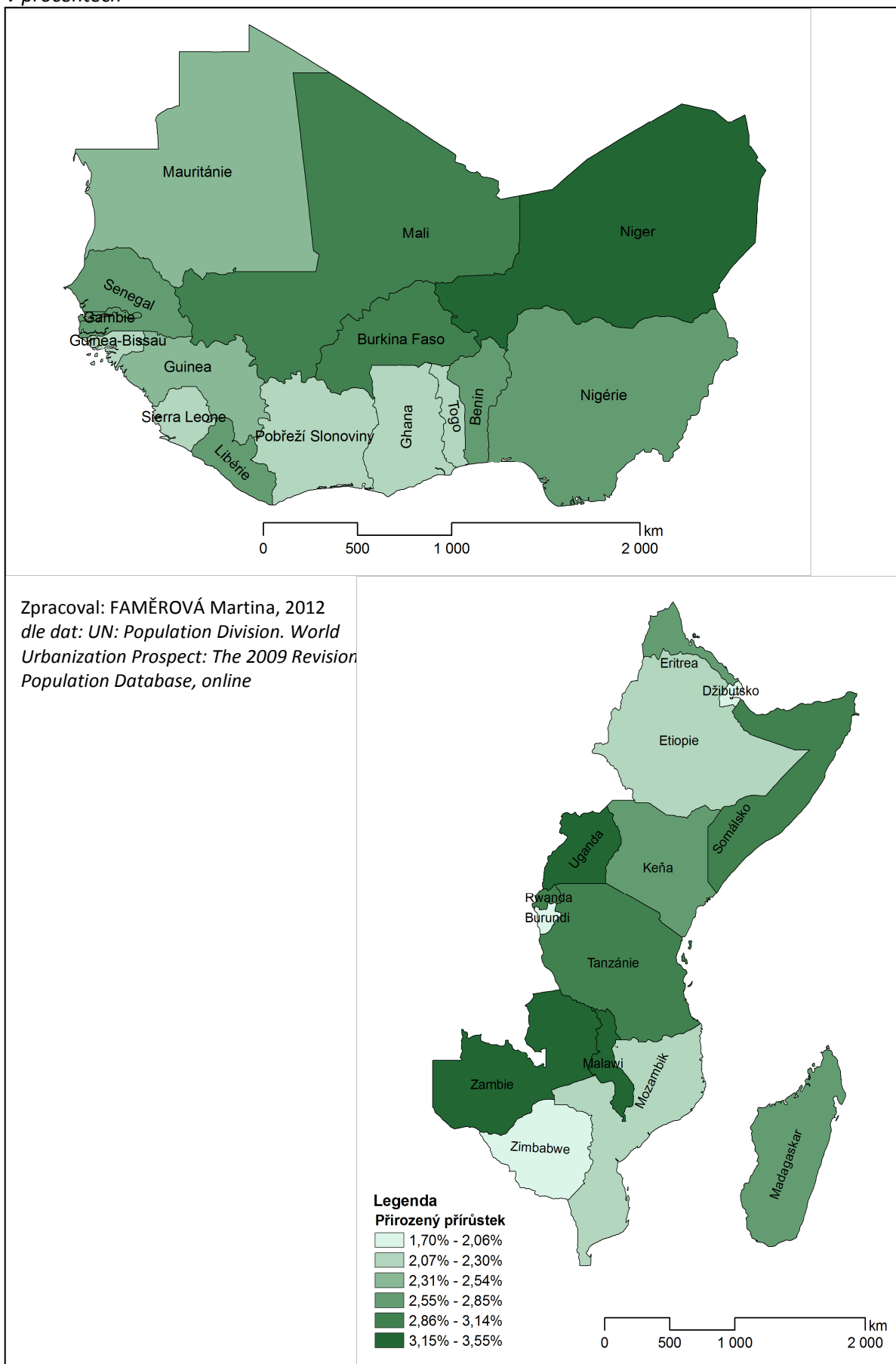
Mapa č.4 - Podíl městského obyvatelstva žijícího ve slumech ve státech západní a východní Afriky za dostupné roky (2005 či 2007)

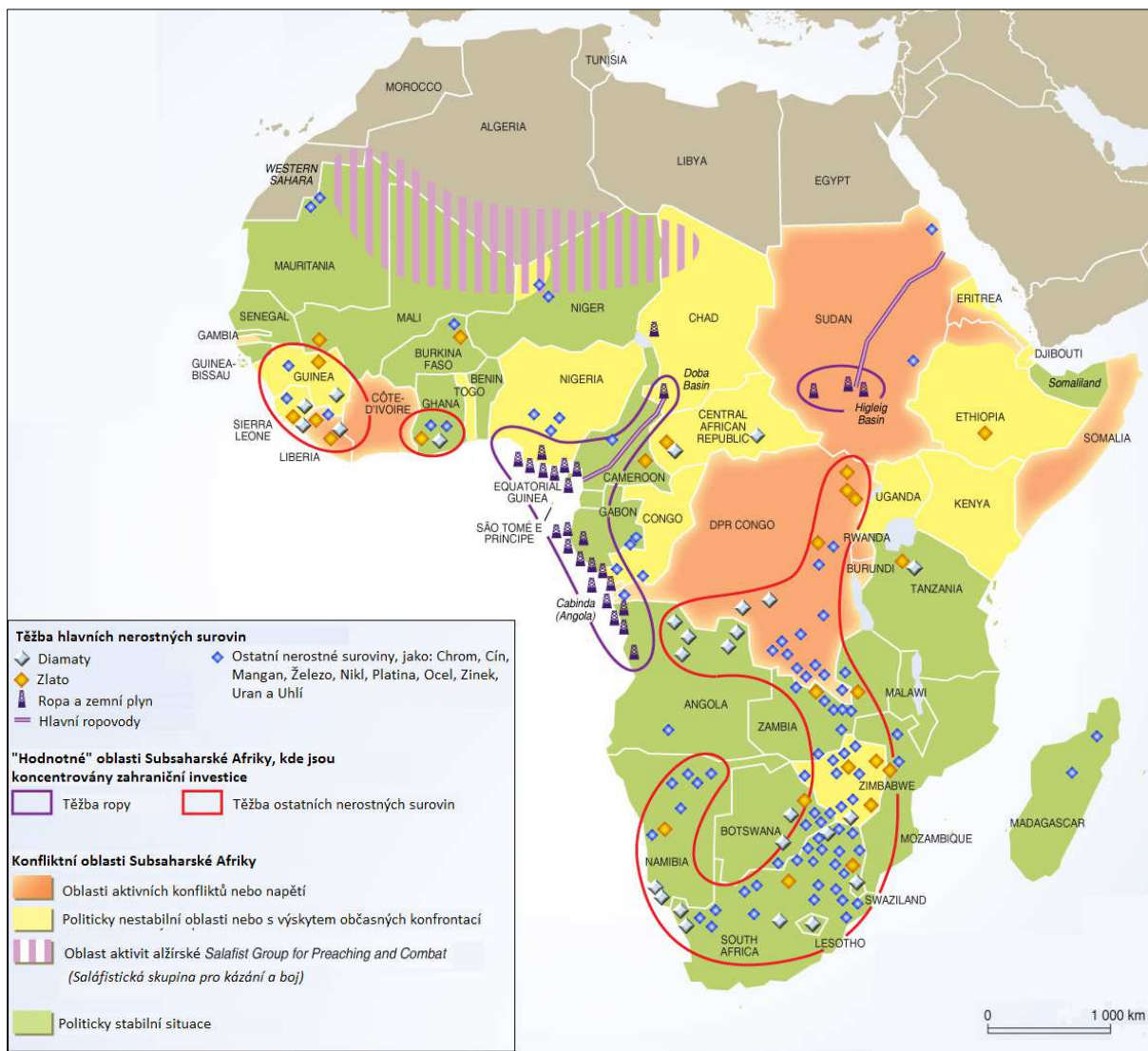
Zpracoval: FAMĚROVÁ Martina, 2012
 dle dat: UN: Statistics: Slum population
 as percentage of urban, online

Mapa č.5 - Přirozený přírůstek obyvatel ve státech západní a východní Afriky v roce 2010 v procentech

Mapa č.6 - Nerostné suroviny a politická stabilita v Subsaharské Africe, rok vydání 2004

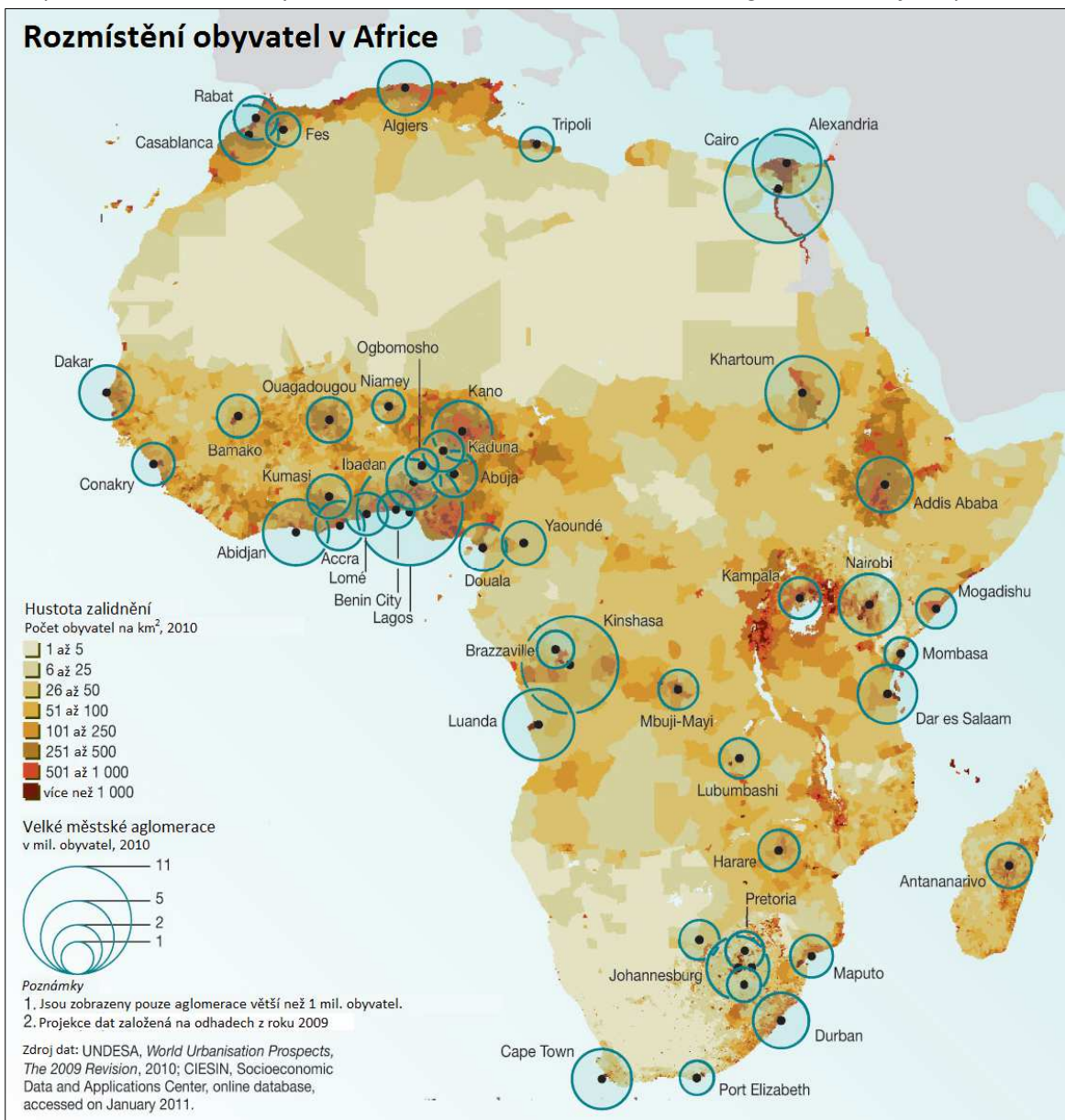

Zdroj: G. J. Coakley, P. M. Mobbs, The Mineral Industries of Africa 1999, US Geological Survey Yearbook 2002, United States Geological Survey (USGS). National Mining Association, Washington DC. World Trade Organization (WTO), Geneva: United States Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis (BEA), Washington DC: Military Balance, London 2003.

Upraveno dle UNEP: Maps and Graphics Library [online] GRID-Arendal. Citováno dne 10.3.2012.

Dostupné na WWW: < http://www.grida.no/graphicslib/detail/sub-saharan-africa-mineral-resources-and-political-instability_0836# >

Mapa č.7 - Rozmístění obyvatel, hustota zalidnění a velké městské aglomerace v Africe pro rok

2010

Upraveno dle UNEP: *Maps and Graphics Library [online] GRID-Arendal*. Citováno dne 14.3.2012. Dostupné na WWW: <http://www.grida.no/graphicslib/detail/population-distribution-in-africa_1709>

Na této mapě vidíme rozmístění obyvatel a měst afrického kontinentu. Údolí a delta řeky Nilu je v současnosti regionem s nejvyšší koncentrací obyvatel. Dále sem můžeme zařadit pobřežní pás Maghrebu, pobřeží Guinejského zálivu a Jihozápadní Nigerii, tzv. měďný pás ve střední Africe a oblast těžby zlata a diamantů, hřeben Witwatersrand v Republice Jižní Afrika¹. Do těchto oblastí jsou následně koncentrována i největší města. Což je patrné také z této mapy. Oblasti s vysokou hustotou zalidnění a největší města jsou

¹ (ŠINDLER, 1999. Str. 54)

uvedeny v následujícím výčtu. Tučně jsou v zde vyznačena města spadající do zájmových regionů, tj. západní a východní Afrika.

Údolí a delta Nilu [Káhira, Alexandrie, Gíza (Egypt)], Maghreb [Tripolis (Libye), Tunis (Tunisko), Alžír (Alžírsko), Casablanka, Rabat (Maroko)], Pobřeží Guinejského zálivu [**Abidžan (Pobřeží Slonoviny)**, **Lagos (Nigérie)**, Douala (Kamerun), **Akkra (Ghana)**, Libreville (Gabon)], Měďný pás [Kinshasa (Demokratická republika Kongo), **Lusaka, Ndola, Kitwe (Zambie)**, **Harare (Zimbabwe)**], Witwatersrand [Pretoria, Johannesburg (Republika Jižní Afrika)]

Další výrazná a rychle rostoucí města se nachází na pobřeží Afriky. Jedná se o města **Dakar (Senegal)**, **Freetown (Sierra Leone)**, **Monrovia (Libérie)**, Luanda (Angola) na západním pobřeží. Kapské město, Port Elizabeth a Durban v Republice Jižní Afrika. Na východním pobřeží jsou to především města **Maputo (Mozambik)**, **Dar es-Salaam (Tanzanie)** a somálské hlavní město **Mogadišo**.

Vyšší koncentrace obyvatelstva se také váže na Etiopskou vysočinu, kde se nachází město **Addis Abeba**.